

Alternativna skrb za djecu u kriznim situacijama širih razmjera

Patek, Helena

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:980596>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-24**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA
DIPLOMSKI STUDIJ SOCIJALNOG RADA

Helena Patek

**ALTERNATIVNA SKRB ZA DJECU U KRIZNIM
SITUACIJAMA ŠIRIH RAZMJERA**

DIPLOMSKI RAD

Mentor: Prof. dr. sc. Branka Sladović Franz

Zagreb, 2022.

Sadržaj

1. Uvod	1
1.1. Alternativna skrb za djecu	1
1.1.1. Potrebe djece u institucionalnom obliku skrbi	3
1.2. Krizna situacija širih razmjera u kontekstu reakcija, čimbenika rizika, zaštite i otpornosti te suočavanja	4
1.2.1. Reakcija na kriznu situaciju šireg razmjera	5
1.2.2. Čimbenici rizika, zaštite i otpornosti u kriznim situacijama širih razmjera	6
2. Cilj i problemi istraživanja	9
3. Metoda	10
3.1. Uzorak	12
3.2. Postupak	14
3.3. Mjerni instrumenti	15
3.4. Obrada podataka	16
4. Rezultati	18
4.1. Organizacija rada s djecom u dječjem domu	18
4.2. Suočavanje djece u dječjem domu s kriznim situacijama širih razmjera	23
4.3. Percepcija doživljaja vlastitog stresa i/ili traume te percepcija odnosa s djecom i djelatnicima u dječjem domu socijalnih radnica tijekom kriznih situacija širih razmjera	33
5. Rasprava	37
5.1. Ograničenja istraživanja	41
5.2. Teorijske i praktične implikacije	41
6. Zaključak	45
7. Literatura	48
8. Prilozi	52

Alternativna skrb za djecu u kriznim situacijama širih razmjera

Sažetak: Djeca bez odgovarajuće roditeljske skrbi suočeni su s brojnim kriznim situacijama, zbog kojih ih se u situacijama visokog rizika izdvajaju iz biološke obitelji te stavljaju na smještaj i skrb drugim osobama/ustanovama. Takav oblik skrbi nazivamo alternativna skrb za djecu. Nerijetko su smještena u dječje domove, koji su u današnje vrijeme postavljeni pred mnogo kritika. Rad je u dječjem domu i u uobičajenim uvjetima izazovan i težak, no utjecajem kriznih situacija širih razmjera, kao što su pandemija izazvana koronavirusom i/ili potres, postavlja se pitanje kako institucionalna skrb tada uspjeva funkcionirati te kako ono utječe na djecu, koja su nerijetko već prethodno traumatizirana i ranjiva. U ovom radu prikazat će se mišljenje socijalnih radnika o utjecaju pandemije i/ili potresa na dječje domove diljem Republike Hrvatske. Iz njihovog kuta saznat će se kako vide prilagodbu njihovog rada, zadovoljenje potreba djece, čimbenike rizika, zaštite te otpornost djece, a ujedno procjenjuju pokazatelje doživljaja stresa i/ili traume kod djece, te isto tako koje promjene uočavaju kod sebe samih. Ovim istraživanjem želi se staviti fokus primarno na sigurnost djece, te uočavanje negativnih strana institucionalizacije, čije se pozamašne posljedice vide u utjecaju pandemije i/ili potresa. Sekundarno, fokus se želi staviti i na neophodne promjene u sustavu socijalne skrbi, koje bi težile smanjivanju broja djece u domovima, te povećanju izvaninstitucionalnih usluga.

Ključne riječi: alternativna skrb za djecu, krizne situacije širih razmjera, pandemija, potres, institucionalna skrb, socijalni rad

Alternative care for children in a large-scale crisis situations

Sažetak (Abstract): Children that grow up without adequate parental care are often faced with numerous crisis situations that may cause separating them from their biological families and placing them for care in particular facilities or to other people, especially when their safety is at high risk. This type of care is called alternative care for children. They are oftentimes accommodated in children's homes, which are today faced with numerous critics. Working in children's home may often be challenging and difficult during usual conditions, but when dealing with large-scale crisis situations, such as coronavirus pandemic and/or earthquakes, people are left questioning how does such institutional care manage to function and how does it affect on some already traumatized and vulnerable children. This thesis will make an effort to present opinions of social workers who work in children's homes, about the impact that pandemic and/or earthquakes made on children living in children's homes across Croatia. How is social work in children's home adjusting, how the needs of children are met, how are risk & protection factors and children's resistance in large-scale crisis observed, also, how they estimate indicators of stress and/or trauma in children, as well in themselves is going to be researched and introduced from social workers point of view. This study wants to primarily put focus on safety of children, and therefore recognize negative aspects of institutionalization, whose far-reaching consequences are seen from the impact of pandemic and/or earthquakes. Secondary, the focus is on necessary changes in the social welfare system, that would strive in reducing the number of children in children's homes, and increasing the number of non-institutional social services for children without adequate parental care.

Ključne riječi (Key words): alternative care for children, large-scale crisis situations, pandemic, earthquake, institutional care, social work

Izjava o izvornosti

Ja, Helena Patek (ime i prezime studenta/ice) pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor/ica diplomskog rada/završnog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristio/-la drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Helena Patek

(potpis studenta)

1. Uvod

1.1. Alternativna skrb za djecu

Svako bi dijete trebalo moći odrastati u obiteljskom okruženju, u podržavajućoj, razumnoj i sretnoj atmosferi (Phillips, 2008.). Članak 20. Konvencije o pravima djeteta ističe posebnu zaštitu i pomoć države u trenucima kada je djetetu privremeno ili trajno uskraćena obiteljska sredina ili ona nepovoljno utječe na djetetovu dobrobit, a upravo to nazivamo alternativnom skrbi za djecu (Konvencija o pravima djeteta, Narodne novine, Međunarodni ugovori, br. 12./1993.). Dakle, u alternativnoj skrbi osigurano je pravo djeteta na sigurno i poticajno odrastanje i razvijanje izvan vlastite obitelji. Nadalje, takva skrb može biti neformalna ili formalna. Neformalna je ona koju najčešće pružaju rođaci ili prijatelji, a nije određena od strane upravnog ili sudskog tijela. Formalna skrb jest ona koju određuje upravno ili sudsko tijelo te se pruža u institucionalnom obliku (Vidović i Ivković, 2011.). Pravo na ovakav oblik skrbi imaju djeca bez roditelja, djeca koju roditelji zlostavljaju, zanemaruju ili zlorabe svoje roditeljske dužnosti i prava, djeca čiji su roditelji privremeno nesposobni skrbiti o njima zbog bolesti, nedostatka smještaja ili drugih poteškoća, djeca s problemima u ponašanju te djeca s teškoćama u razvoju (Sladović Franz, 2016.). Oblici skrbi s obzirom na okruženje mogu biti srodnička skrb, udomiteljska skrb, smještaj u obiteljski oblik skrbi, institucionalna skrb te oblik samostalnog stanovanja djece uz nadzor (Sladović Franz, 2016.). U Republici Hrvatskoj smještaj djece u alternativnu skrb definiran je u Zakonu o socijalnoj skrbi (NN 46/22) prema kojem se dijeli na privremeni i dugotrajni oblik smještaja. Bitno je naglasiti kako pravni okvir na ovo pravo gleda kao iznimku, odnosno, onda kada su svi ostali oblici, mjere i instrumenti iskorišteni za ostanak djeteta u vlastitoj obitelji, a ostanak ne predstavlja prijetnju sigurnosti za dijete i njegovu dobrobit, dok se kao zadnji alat iskorištava pravo na izdvajanje djeteta iz obitelji i smještaj u jedan od oblika skrbi koji je u tom trenutku najbolji za njega. Međutim, treba naglasiti kako i naš Zakon o socijalnoj skrbi ističe kako je institucionalni oblik skrbi iznimka onda kada je nemoguće pronaći adekvatniji oblik skrbi kao što je primjerice udomiteljstvo, te ono može trajati šest mjeseci, iznimno godinu dana (Zakon o socijalnoj skrbi, NN 46/22). Dakle, vidljivo je kako je težnja alternativne skrbi upravo u dugotrajnim oblicima

skrbi koji su po svojim obilježjima najbliži obiteljskoj okolini. Institucionalna skrb je oblik skrbi za djecu koja se ne pruža u obiteljskom okruženju, a može biti: dom za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, dom za djecu s problemima u ponašanju i domovi za djecu i odrasle s teškoćama u razvoju ili invaliditetom (Sladović Franz, 2016.). Institucionalna skrb kao takva već je sama po sebi vrlo izazovna zbog čega su mnogobrojne strategije usmjerene prema deinstitucionalizaciji¹ i transformaciji takvih domova. Prema podacima Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, smanjuje se broj djece u domovima (Godišnje statističko izvješće u Republici Hrvatskoj, 2020.). Razlozi, odnosno negativni aspekti institucionalne skrbi su: prevelik broj djece u domovima, česte rutine i pravila, nedostatak obiteljskog okruženja, slabija interakcija između odgajatelja i djeteta, što je povezano s omjerom broja odgajatelja i djece, problemi vršnjačkog nasilja, problemi ponašanja i psihosocijalnog funkcioniranja djece (Sladović Franz, 2016.). Nadalje, rad s djecom u alternativnoj skrbi i u uobičajenim okolnostima zna biti otežavajući zbog prethodno prikazanih razloga, no u kriznoj situaciji širih razmjera kao što su pandemija koronavirusa i potres, zahtjeva još veću spremnost i trud, a zahtjevi su sve veći. U institucionalnoj skrbi, stručni djelatnik je taj koji nerijetko mora preuzeti i roditeljsku funkciju, a prema podacima istraživanja Sladović Franz, Kregar Orešković i Vejmelka (2007.), prikazano je kako su djeca kao sudionici istraživanja iskazali potrebu za poboljšanjem komunikacije i povećanjem stope pažljivosti odgajatelja u odnosu s djecom. Profesija socijalnog rada usmjerena je na uočavanje, planiranje i rješavanje poteškoća pojedinaca, grupa ljudi i zajednice i društva, te ih je zbog toga važno prepoznati i u ovom kontekstu. Slijedi prikaz potreba djece u institucionalnom obliku skrbi.

¹ Plan deinstitucionalizacije, transformacije te prevencije institucionalizacije 2018. - 2020., Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, na mrežnoj stranici: <https://mdomsp.gov.hr/UserDocsImages/Vijesti2018/Proces%20transformacije%20i%20deinstitucionalizacije/Plan%202018-2020.pdf>, datum pristupa: 21.06.2021.

1.1.1. Potrebe djece u institucionalnom obliku skrbi

Institucionalni oblik skrbi po sebi traži veću pažnju prilikom razmatranja potreba djece i njihovog zadovoljenja. Maslowljeva hijerarhija potreba opisuje kako su one urođene čovjeku te upravljaju ljudskim ponašanjem, a za bolje razumijevanje, prikazane su kroz piramidu. Osnovne potrebe nalaze se na dnu piramide, a to su fiziološke potrebe (npr. hrana, san, zrak,...), zatim iza njih slijedi potreba za sigurnošću (npr. zaštita, stabilnost,...), treća potreba je potreba za ljubavlju i pripadanjem (npr. obitelj, privrženost, odnosi,...), zatim potreba za poštovanjem (npr. postignuće, odgovornost,...) te na samom vrhu je potreba za samoaktualizacijom (npr. osobni rast i razvoj, ispunjenje,...) kao zadnjom, ali izuzetno važnom potrebom (Karabegović, 2013., prema Sušić, 2016.). Osnovna nalazišta zadovoljenja potreba djece sugeriraju da su djeca u institucionalnom obliku alternativne skrbi deprivirana određenih potreba. Gunnar (2001.), prema Van IJzendoorn i sur. (2012.) postavlja klasifikaciju institucionalne skrbi s obzirom na kvalitetu skrbi koju pružaju:

1. Institucije koje karakterizira sveobuhvatna deprivacija djetetovog zdravlja, ishrane, stimulacije i potrebe za odnosom.
2. Institucije s adekvatnom zdravstvenom i prehrambenom podrškom, ali deprivacijom stimulacije djece i potrebe za odnosom.
3. Institucije koje zadovoljavaju sve potrebe djece, osim stabilne, dugotrajne povezanosti i odnosa s odgajateljem.

Izgledno je da su potrebe za sigurnošću, stabilnošću, privrženošću i sveobuhvatnim ispunjenjem narušene kada govorimo o životu u domovima za djecu. Bowlbyjeva teorija privrženosti nastala je na temelju istraživanja institucionaliziranja djece, gdje je uočeno kako odvajanje od majke uzrokuje poremećaje u odnosu i funkcioniranju (Molnar, 2012.). Uočeno je kako nasilje i zlostavljanje razlog zbog čega se događa zastoj u kognitivnom, socijalnom i emocionalnom rastu i razvoju, pa tako pokazuju manje aktivnosti u vršnjačkoj grupi, kognitivnim sposobnostima i sposobnostima ostvarivanja socijalnih interakcija (Bulatović, 2012.). Govoreći o tome, od presudne je važnosti istražiti i prikazati život djece u institucionalnom obliku skrbi i onda kada nastupe krizne situacije širih razmjera, kao što su pandemija koronavirusa i elementarne nepogode poput potresa, koje ostavljaju velike materijalne, financijske i

psihološke štete te poteškoće u suočavanju, planiranju i provedbi privremene skrbi djece kada ona više nije moguća ili je ugrožavajuća u dosadašnjem, već po sebi izazovnom, obliku skrbi. Zbog toga je ključno prikupiti mišljenje stručnih djelatnika koji rade s djecom u dječjim domovima, kako bi se dobila perspektiva rada prilikom organizacije života djece kako bi se zadovoljile sve potrebe tijekom krizne situacije širih razmjera, o čemu slijedi pojašnjenje.

1.2. Krizna situacija širih razmjera u kontekstu reakcija, čimbenika rizika, zaštite i otpornosti te suočavanja

Krizna situacija ili krizni događaj velikih razmjera su oni događaji koji uzrokuju posljedice čije prevladavanje nadmašuje sposobnost pogođene zajednice da se sama s njima nosi (Weisaeth, 1995., prema Ajduković i sur., 2017.). U Hrvatskoj, dogodila su se dva vrlo snažna potresa u manje od godinu dana, u Zagrebu te u Sisačko-moslavačkoj županiji, a sve za vrijeme pandemije koronavirusa. Težina kriznog događaja ovisi o složenosti događaja i o težini stradanja ljudi i veličini zahvaćenog područja. Na temelju toga može postojati nekoliko vrsta izvanrednih događaja, a to su: izvanredne situacije, nesreće velikih razmjera i katastrofe. Obilježava ih to što su nerijetko iznenadni, nepredvidljivi i ugrožavaju zajednicu (Alexander, 2002., prema Ajduković i sur., 2017.). Potres koji se dogodio u Petrinji ostavio je ogromne materijalne posljedice na dom za djecu Vrbina u Sisku, a potres su osjetili i obližnji domovi za djecu. Zbog toga su djeca te stručni djelatnici doma za djecu u Sisku bili prisiljeni preseliti se u sigurnije okruženje², a ostali su se domovi prilagođavali, što dolaskom i zbrinjavanjem većeg broja djece, što pripremom u slučaju novog potresa. Kada takva krizna situacija nastupi, neizbježno je naglasiti da je život djece u institucionalnom obliku skrbi utoliko otežavajući i rizičan. Dolaskom pandemije koronavirusa u 2020. godini, sustav alternativne skrbi suočio se s dodatnim preprekama. Neke od prepreka u institucionalnoj skrbi su: veći rizik od zaraze u grupnim smještajima, veći rizik za zlostavljanjem, zanemarivanjem i iskorištavanjem, zaraza stručnih djelatnika, otežana sposobnost rukovođenja,

² Dječji dom Vrbina, Sisak, na mrežnoj stranici: <https://domzadjecuvrbina.hr/>, datum pristupa: 30.03.2021.

otežano financiranje privatnih institucija, zatvaranje određenih institucija, izolacija koja priječi komunikaciju i susrete između djece i njihovih obitelji (Smith i sur., 2020.). Uz prepreke, dodatna zaštita djece tijekom pandemije i mjere te suočavanje s elementarnom nepogodom kao što je potres, mogu uzrokovati poteškoće mentalnog zdravlja i otežati svakodnevno funkcioniranje djece, ali i stručnih djelatnika zbog moguće preopterećenosti, raznih promjena te naglog i neočekivanog proširivanja obujma posla.

1.2.1. Reakcija na kriznu situaciju šireg razmjera

Uz svaki takav događaj, prirodno je da se kod ljudi javljaju snažne emocionalne i kognitivne reakcije kao što su stres i trauma. Stres je gotovo svakodnevni osjećaj u životima ljudi, koji se javlja pojavljivanjem stresora, što može biti određen događaj, te je ključna odrednica kako čovjek procjenjuje, odnosno tumači taj događaj. Trauma i traumatski događaji ponešto su rjeđi od stresa i stresnih događaja (Ajduković i sur., 2017.) Nadalje, traumatski događaj karakterizira izloženost smrću ili prijetnji smrću, stvarnim ozbiljnim ozljedama ili prijetnji ozljedama, ili seksualnom nasilju ili prijetnji seksualnom nasilju, bilo izravno, posredno, ako su to doživjele bliske osobe te kroz profesionalni rad pomagača koji je izložen detaljima opisivanja tuđe traume (American Psychiatric Association, 2013., prema Ajduković i sur., 2017.:15). Nastavljajući se na zadnje, isti autori opisuju i rizike i posljedice pomagačkog rada koji obilježava stručne djelatnike kao što su socijalni radnici. Takvu profesiju Ajduković i Ajduković (1996.) prema Topić (2016.) nazivaju pomagačkom ili pomažućom profesijom koju definira kao one profesije koje su usmjerene na pomaganje drugim ljudima u rješavanju njihovih životnih prepreka i problema, te ju obilježava neposredan i osobni kontakt pomagača s korisnikom u nevolji. Postoje tri skupine pomagača, od kojih su za potrebe ovog rada važni upravo profesionalni pomagači definirani kao stručnjaci koji su obrazovani za pružanje psihosocijalne pomoći, a to mogu biti: psiholozi, socijalni radnici, socijalni pedagozi, edukacijski rehabilitatori, pedagozi, liječnici i slično. Očekivano je i nerijetko da su djeca u sustavu alternativne skrbi suočena s nekim oblikom traume ili stresa. Djeca su ulaskom u skrb pod stresom, zbog izdvajanja iz obitelji ili proživljenih traumatskih

iskustava, a smještaj u instituciju djeci može uzrokovati i sekundarnu traumatizaciju. Traumatična iskustva su najčešće povezana s izloženošću zanemarivanju i/ili zlostavljanju, gubitkom roditelja, psihijatrijskom bolesti roditelja, zatvorskom kaznom roditelja te učestale promjene smještaja (Popović i Zloković, 2017.). A poliklinika za zaštitu djece i mladih (2010.) navodi kako su izvori traume upravo prometna nesreća, napad, neka prirodna katastrofa te fizičko ili seksualno nasilje, a neke reakcije djeteta obično su: strah, šok, nevjerica, gubitak interesa za uobičajene aktivnosti, smetnje spavanja/apetita, prepričavanje događaja, uznemirenost, sjećanja na događaj, povlačenje, napetost, itd.

1.2.2. Čimbenici rizika, zaštite i otpornosti u kriznim situacijama širih razmjera

Čimbenici rizika su one karakteristike koje pojedinca, grupu ljudi i širu zajednicu i društvo čini ranjivijima ili podložnijima negativnim ishodima i slabijoj prilagodbi. Osim toga, važno je naglasiti kako postojanje čimbenika rizika ne uvjetuje nepovoljne psihosocijalne ishode, no s povećanjem broja čimbenika rizika, povećava se i vjerojatnost nepovoljnih ishoda. Zaštitni čimbenici su sve one karakteristike pojedinca, grupe ljudi i šire zajednice i društva koje pridonose pozitivnoj prilagodbi u uvjetima stresa, te njihovim povećanjem, povećava se vjerojatnost povoljnih ishoda (Ajduković i sur., 2017.). Nadalje, otpornost predstavlja sposobnost tijela ili nečega drugoga da se nečemu odupre (Anić, 1998., prema Ajduković i sur., 2017.). Psihološka otpornost označava brz oporavak od stresnih i/ili traumatskih događaja, a isto tako označava i odsustvo jakih reakcija nakon takvih događaja (Ajduković i sur., 2017.). Nadovezujući se na prethodno, neizostavno je ovdje naglasiti kako neka djeca, kao što je i već ranije spomenuto, ulaze u sustav alternativne skrbi već prethodno traumatizirani i pod stresom, te postoji vjerojatnost da će krizna situacija šireg razmjera za njih biti vrlo izazovna. U nastavku slijedi prikaz izdvojenih čimbenika kod djece koji utječu na suočavanje s takvom situacijom u obliku tablice (Ajduković i sur., 2017.:21-27).

Tablica 1.2.2.1.

Čimbenici rizika i zaštite kod djece u alternativnoj skrbi u kriznim situacijama širih razmjera

		ČIMBENICI RIZIKA	ČIMBENICI ZAŠTITE
INDIVIDUALNE OSOBINE I ŽIVOTNO ISKUSTVO	<ul style="list-style-type: none"> • Osobine ličnosti 	<ul style="list-style-type: none"> • Izazov - uvjerenje da su promjene sastavni dio života i prilika za rast. • Kognitivne sposobnosti - sposobnost prilagodbe, traženja rješenja. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kognitivne sposobnosti - svjesnost promjena
	<ul style="list-style-type: none"> • Stupanj izloženosti katastrofi i prethodna izloženost traumi 	<ul style="list-style-type: none"> • Strah za vlastiti život • Fizička blizina katastrofi • Susret s ozlijeđenima, vlastita ozlijeda, ozlijeda ili gubitak bliske osobe • Prethodno traumatsko iskustvo 	
	<ul style="list-style-type: none"> • Svakodnevna stresna iskustva i suočavanje sa stresom 	<ul style="list-style-type: none"> • Stresni događaji prije katastrofe • Stresni događaji nakon katastrofe - Preseljenje, financijski gubici, zahtjevni proces obnove stambenog prostora • Strategije suočavanja - ljutnja, okrivljavanje sebe ili drugih, izoliranje, povlačenje, negiranje 	<ul style="list-style-type: none"> • Aktivno suočavanje - usmjereno na emocije ili probleme

	<ul style="list-style-type: none"> • Sociodemografska obilježja 	<ul style="list-style-type: none"> • Djevojčice - simptomi depresije, posttraumatskog stresa • Dječaci - neprijateljstvo, agresija, problemi u ponašanju • Dob - mlađa djeca više ovise o skrbi te iskazuju više simptoma stresa kada su odvojena od roditelja i kada su izloženi medijima adolescenti više svjesniji učinaka katastrofa • Slabiji socio-ekonomski status roditelja • Pripadnost etničkoj manjini 	<ul style="list-style-type: none"> • Dob - mlađa djeca nerijetko manje svjesna, adolescenti imaju više vještina i mogu aktivnije upravljati svojom okolinom
<p>NEPOSREDNO SOCIJALNO OKRUŽENJE I KARAKTERISTIKE ZAJEDNICE</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Socijalna podrška 	<ul style="list-style-type: none"> • Nedostatak socijalne podrške roditelja 	<ul style="list-style-type: none"> • Dobri odnosi s djelatnicima i ostalom djecom • Dobivanje stručne psihosocijalne podrške

	<ul style="list-style-type: none"> • Obitelj 	<ul style="list-style-type: none"> • Loše mentalno zdravlje roditelja, slaba kvaliteta odnosa roditelja i djece, razdvojenost djeteta od roditelja, slabiji socioekonomski status obitelji 	
	<ul style="list-style-type: none"> • Resursi zajednice 	<ul style="list-style-type: none"> • Nedostatak materijalnih resursa • Nedostatak socijalne podrške • Otežana komunikacija zajednice • Nekompetentnost zajednice da djeluje 	<ul style="list-style-type: none"> • Dobivena socijalna podrška • Materijalne i financijske donacije • Dobra komunikacija zajednice • Kompetentnost zajednice
DRUŠTVENO OKRUŽENJE I ULOGA MEDIJA		<ul style="list-style-type: none"> • Prenošenje eksplicitnog sadržaja • Nepoštivanje privatnosti djece 	<ul style="list-style-type: none"> • Informacije medija o potrebama, uputama i sl.

Izvor: Ajduković i sur., 2017.

Na temelju prikazanog teorijskog polazišta, važno je istražiti kako stručni djelatnici vide suočavanje djece u institucionalnom smještaju s kriznim situacijama te kako to povezuju s čimbenicima rizika i zaštite.

2. Cilj i problemi istraživanja

Cilj istraživanja jest dobiti uvid u mišljenje socijalnih radnika o prilagodbi i funkcioniranju djece i socijalnih radnika u dječjim domovima, tijekom i nakon krizne situacije širih razmjera uzrokovanih pandemijom koronavirusa i potresom.

Istraživačka pitanja:

1. Kakva je organizacija rada s djecom, s obzirom na njihove potrebe, u dječjim domovima tijekom i nakon krizne situacije iz perspektive socijalnih radnika?

2. Na koji način socijalni radnici opisuju čimbenike rizika, zaštite i otpornosti djece s obzirom na suočavanje s kriznom situacijom te reakcije stresa i traume?
3. Na koji način socijalni radnici percipiraju vlastitu razinu stresa i traume te odnosa s djecom i drugim djelatnicima ustanove za djecu, tijekom i nakon krizne situacije?

3. Metoda

Metoda korištena za ovo istraživanje, kako bi se prikupili podaci, je polustrukturirani intervju. Istraživački intervju je tehnika prikupljanja podataka kroz razgovor dviju osoba koji potiče intervjuer kako bi mogao prikupiti podatke koji su mu važni za njegov istraživački problem (Cannell i Kahn, 1968., prema Milas, 2009.). Intervjuiranje je najpoznatija metoda prikupljanja podataka u društvenim znanostima (Guthrie, 2010.). U ovom kvalitativnom istraživanju koristi se dubinski intervju, a takav intervju fokusira se na otvaranje novih perspektiva i stjecanje šireg uvida u dotad nedovoljno istraženo područje, te je krajnja svrha takvog intervjuja stvoriti nove pretpostavke i ideje (Milas, 2009.). Ovim istraživanjem pokušava se doznati i objasniti funkcioniranje i prilagodba djece u dječjim domovima te socijalnih radnika u kriznim situacijama širih razmjera što su zaista nove, dosad neviđene situacije u novijoj povijesti na području Republike Hrvatske. Takva nova situacija jest period pandemije covid-19 u čijem su se trajanju dogodila dva razorna potresa, jedan u Zagrebu te drugi u Sisačko-moslavačkoj županiji. S obzirom da je to novo krizno iskustvo mnogim stručnim djelatnicima u dječjim domovima, može se reći da je to dosad nedovoljno istraženo područje, te će intervju kao takav pomoći u saznanju o iznimno osjetljivoj temi. Jedna od karakteristika ovakvog intervjuja jest da voditelj razgovora svojim vještinama potiče sugovornika da se slobodno izjašnjava o takvoj temi, s ciljem dobivanja novih informacija o svim važnim pojedinostima kriznog događaja (Milas, 2009.). Kao što je u početku napomenuto, za ovo istraživanje koristio se polustrukturirani intervju kojeg karakterizira unaprijed osmišljen plan, ali dopušta fleksibilnost pri promjeni ili dodavanju pitanja kako bi pružao prirodan tijek intervjuiranja (Guthrie, 2010.). Također, omogućava puno više slobodnog prostora samom mogućnošću postavljanja dodatnih pitanja te fokusiranje na onaj dio

razgovora kojeg intervjuer smatra bitnim i povezanim s istraživanjem, karakteristike su polustrukturiranog intervjua (Brinkmann, 2013.). Nadalje, s obzirom da pandemija covid-19 i dalje traje, koristit će se kombinacija online intervjua i intervjua “licem u lice”. Online intervju ili e-intervju, označava intervju koji se provodi koristeći se oblikom komunikacije koja je posredovana računalom, odnosno Internetom (Salmons, 2014.). Online intervju u ovom istraživanju provodi se putem računala ili mobitela, a na Internet prostoru za web konferencije, odnosno koristeći se Zoom platformom. Zoom platforma korisna je u ovom slučaju jer omogućuje video poziv u kojem se intervjuer i sudionik mogu vidjeti, te na taj način osoba dobiva osobni kontakt s intervjuerom i poboljšava odnos, te se video poziv kao takav može snimati, što za potrebe analize i obrade podataka može biti vrlo korisno. Online intervju je prihvatljiva opcija u vremenima koja ne dopuštaju previše kontakata uživo s obzirom da je pandemija covid-19 u vrijeme provedbe intervjua trajala (travanj, 2021.). Nadalje, nudi mogućnost obuhvata većeg broja sudionika koji se nalaze geografski daleko, te bi takav put iziskivao dodatne poteškoće i troškove ukoliko bi se provodio uživo odnosno “licem u lice”. Isto tako, kako je pandemija covid-19 trajala već dulje od godinu dana, neki su stručni djelatnici naučili i savladali razne oblike upotrebe online platformi za web konferencije, stoga se očekuje širok odaziv i manje tehničkih poteškoća. S druge strane, javlja se problem ukoliko neki od sudionika nisu savladali korištenje online platformi za web konferencije te preferiraju razgovor uživo, stoga je onima koji tako žele, potrebno omogućiti isto. Zbog toga se za potrebe ovog istraživanja provodili i intervjui uživo za one geografski dostupne sudionike. Nadalje, web platforme uvelike ovise o dostupnosti računala, Interneta i potrebno je puno truda od strane sudionika kako bi si to omogućio, te kako bi pronašao siguran i odgovarajući prostor za provođenje istog. Osim navedenog, ključan problem može nastati kada se jave poteškoće s Internetom ili videom/audio vezom tijekom samog intervjua, što zatim dovodi u pitanje trajanja intervjua te same kvalitete. Zbog toga su intervjui uživo bolja opcija za provođenje kvalitativnog istraživanja, no potrebno je posjedovati uređaj koji će nuditi opciju snimanja dužih razgovora. Milas (2009.) objašnjava kako je za provođenje intervjua “licem u lice” potrebno posjedovati neke osobine ličnosti i komunikacijske sposobnosti kako bi intervjuer što bolje kontrolirao razgovor i stvorio ugodnu i povjerljivu atmosferu, zatim poželjno je voditi računa o

regrutaciji ispitanika i prostoru u kojem će se razgovor voditi. Nadalje, poželjno je da intervju traje od sat vremena do dva sata u prostorijama koje su ugodne, tihe i neometane, a razgovor treba snimati (Milas, 2009.). Dakle, intervju je planiran da traje od sat vremena do sat i pol. Dobre strane intervjuja uživo su bolji osobni kontakt sa sudionikom te nudi bolji uvid u verbalnu i neverbalnu komunikaciju kod razgovora koji se dotiče osjetljivih tema (Brinkmann, 2013.). Bitno je napomenuti kako će se, s obzirom na broj sudionika u svakom intervjuu, koristiti individualni intervju, čije su prednosti: bolje vođenje intervjuja, nudi bolju povjerljivost ukoliko je tema osjetljiva te ne dolazi do prekidanja nečije priče (Brinkmann, 2013.).

3.1. Uzorak

Sudionici koji su planirani biti obuhvaćeni ovim istraživanjem su socijalni radnici/socijalne radnice koji rade s djecom na institucionalnom obliku smještaja, odnosno u dječjim domovima, a koji se nalaze na ili u blizini područja Banovine, te i u drugim krajevima Republike Hrvatske u razdoblju od 2020. do 2021. godine. Razlog odabira ove populacije jest su što u svojem radu s djecom u alternativnoj skrbi, zahvaćeni ujedno i novim, nepredvidivim preprekama koje stručna literatura objašnjava kao “krizne situacije širih razmjera” (Ajduković i sur., 2017.). Upravo zbog toga, fokus je mog istraživanja saznati od navedene populacije mišljenje o prilagodbi i funkcioniranju njih samih i djece u dječjim domovima s obzirom na područje u Republici Hrvatskoj u kojoj se istraživana populacija nalazi, komparirati na razini navedenih pojmova kako bi se uočile razlike, ako one postoje, između socijalnih radnika s obzirom na iskustvo s određenim kriznim situacijama širih razmjera.

Za ovo kvalitativno istraživanje odabran je namjerni uzorak kao strategija uzorkovanja. S obzirom da je za ovo istraživanje na temelju postavljenih ciljeva potrebna točno određena populacija, koristi se namjerni uzorak pri pronalasku iste (Milas, 2009.). Točno određenu populaciju čine socijalni radnici/socijalne radnice koji su u proteklih godinu dana radili s djecom na institucionalnom obliku smještaja, odnosno u dječjim domovima u Republici Hrvatskoj, primarno na području Banovine i u neposrednoj blizini, a sekundarno u ostalim dječjim domovima na području cijele Republike Hrvatske kako bi se dobiveni podaci mogli komparirati. Podaci o listi

domova uzeti su iz Godišnjeg statističkog izvješća o domovima i korisnicima socijalne skrbi³, te na temelju dobivenih podataka o dječjim domovima, slijedi pronalazak kontakta putem Interneta. Kontaktirani su ravnatelj/ravnateljica koji su zatim prosljedili e-mail ili kontakt broj socijalnih radnika/socijalnih radnica koji su zaposleni u dječjim domovima. Na temelju navedenog, koristio se namjerni uzorak koji se koristi prilikom odabira populacije o kojoj postoji prethodna spoznaja te je sukladno specifičnim istraživačkim ciljevima (Milas, 2009.). Nadalje, takav uzorak se prilagođava prosudbi istraživača te samoj svrsi istraživanja, odnosno istraživač upravlja samim uzorkovanjem (Milas, 2009.). Ovdje točno određena populacija odnosi se na socijalne radnike/socijalne radnice koji se u svojem dužem ili kraćem radnom stažu u sustavu socijalne skrbi, odnosno dječjeg doma, te su bili pogođeni pandemijom i/ili potresom. Kada se govori o iskustvu kriznih situacija širih razmjera, ljudi koji su pogođeni katastrofama izloženi su nizu visoko stresnih i ugrožavajućih iskustava, kao što su stres i trauma, što izaziva promjene u uobičajenom životu pojedinca, obitelji i cijelih naselja (Ajduković i sur., 2017.) Dakle, po ovome je geografska udaljenost od pojedine katastrofe, kao što je potres, bitna odrednica prilikom reagiranja ljudi u krizi te prilagodbe na novonastalu situaciju. Ljudi pogođeni nekom katastrofom imaju veći rizik za razvijanje psihičkih poremećaja, a kao faktor rizika i otpornosti za mentalno zdravlje u kriznim događajima velikih razmjera prikazuje se upravo stupanj izloženosti katastrofi i prethodna izloženost traumi (Ajduković i sur., 2017.). Tako, ovaj faktor ukazuje da se rizik povećava s brojem i intenzitetom stresnih i/ili traumatskih iskustava kod pogođene osobe (Ajduković i sur., 2017.). Zbog toga, od velike je važnosti obuhvatiti šire geografsko područje u Republici Hrvatskoj, kako bi se usporedili dobiveni podaci o stupnju izloženosti i utjecaju određene krizne situacije šireg razmjera. Nadalje, na poziv za istraživanje javilo se sveukupno 13 osoba, od kojih su dvoje na radnom mjestu odgajatelja, a po profesiji su socijalni radnici. Od toga, ispitano je jedanaest osoba koje su po profesiji socijalni radnici, te se ujedno nalaze na tom radnom mjestu.

³ Godišnje statisticko izvješće o domovima i korisnicima socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj u 2022. godini, na mrežnoj stranici: <https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/MDOMSP%20dokumenti/Godi%C5%A1nje%20statisticko%20izvjesce%20o%20domovima%20i%20korisnicima%20socijalne%20skrbi%202019..pdf>, datum pristupa: 18.05.2021.

Kako je tema vrlo osjetljive naravi, sudionici su informirani o dobrovoljnosti pri sudjelovanju u istraživanju.

U istraživanju svih jedanaest sudionika su ženskog spola u rasponu dobi od 25 do 60 godina, a prosječna dob jest 42,18 godina. Raspon staža u domu je od šest mjeseci do 26 godina, a prosječni radni staž je 12,25 godina. Dvije od jedanaest socijalnih radnica su zaposlene radi stjecanja prvog radnog iskustva, odnosno pripravništva. Sve su sudionice ovog istraživanja doživjele neku od kriznih situacija širih razmjera, dakle potres i/ili pandemiju. Sve su sudionice izjavile da su doživjele utjecaj pandemije, a dvije sudionice su izjavile da nisu doživjele potres, dok su ostalih devet sudionica izjavile da su doživjele ujedno potres i pandemiju u dječjem domu u kojem rade. Obuhvaćena je Središnja Hrvatska, Istočna Hrvatska, Sjeverno te Južno hrvatsko primorje na kojima se nalaze dječji domovi. U istraživanju je dakle sedam državnih domova za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, od kojih tri čine podružnice.

3.2. Postupak

Tijekom traženja socijalnih radnika radi sudjelovanja u intervjuu, e-mailom su kontaktirani ravnatelji domova za djecu bez adekvatne roditeljske skrbi, koji su ujedno dali svoju suglasnost za provođenje istraživanja. Ravnatelji su zatim prosljedili informacije o istraživanju te poziv na sudjelovanje (Prilog 1) u kojem su opisane sve pojedinosti intervjuja, uključujući dobrovoljnost i anonimnost. Onim socijalnim radnicima koji su se odazvali na sudjelovanje u istraživanju ponovno su poslale informacije o istraživanju putem e-maila, te su time dodatno potvrdili svoj pristanak na sudjelovanje. Intervjui su provedeni u razdoblju od dva mjeseca, odnosno kroz travanj, svibanj te završni intervju početkom lipnja 2021. godine. Prvi intervju proveden je uživo, dok su ostali provedeni putem Zoom platforme. Kao metoda intervjuja, odabran je individualni intervju, a koji su se provodili shodno dogovoru. Prilikom dogovora o intervjuu, svima je bila ponuđena opcija ukoliko žele vidjeti pitanja unaprijed, s naglaskom kako je moguće da će biti postavljena i druga pitanja. Dva sudionika su odabrala opciju da im se pošalju pitanja unaprijed, nekoliko dana prije dogovorenog termina za intervju. U e-mailu dostavljeni su i podaci o tome da će se intervju snimati, radi potrebe prikupljanja i obrade podataka,

na što su dodatno bile pitane i upoznate prilikom samog početka intervjua na Zoom videopozivu. Sudionice su dale svoj pristanak pismeno i usmeno. Svi intervjui trajali su od 60 minuta do 90 minuta, o čemu su prethodno bile informirane. Intervju uživo snimljen je putem diktafona na osobnom mobitelu, dok su intervjui putem Zoom-a snimani putem opcije snimača zvuka i videa na samoj Zoom platformi. Nakon svakog provedenog intervjua, snimka je transkribirana te se, radi potrebe sigurnosti anonimnosti sudionica, svaki intervju kodirao koristeći se drugim oznakama, u ovom slučaju brojevima od 1 do 11.

3.3. Mjerni instrumenti

Mjerni instrument koji je korišten u ovom istraživanju je polustrukturirani intervju (Prilog 2). Pitanja su sastavljena koristeći se literaturom Karabegović (2013.) prema Sušić (2016.) u kojem su naznačene potrebe djece prema Maslowljevoj hijerarhiji potreba. Zatim prema Ajduković (2017.) u koncepciji pitanja vezana uz čimbenike rizika i zaštite, te otpornosti kod djece u kriznim situacijama širih razmjera, te prema istom autoru, pitanja koja se dotiču doživljaja stresa i traume u kriznim situacijama širih razmjera. Kako su navedeni pojmovi generalni, i ne vežu se uz djecu u dječjem domu, fokus je ovog rada prikazati pojmove kroz aspekt alternativne skrbi za djecu u kriznim situacijama širih razmjera. Pitanja su osmišljena kako bi socijalni radnici dali odgovore i mišljenje na navedeno. Isto tako, pitanja se dotiču funkcioniranja, prilagodbe i organizacije rada samih socijalnih radnika u ovim kriznim događajima. Tijekom provođenja intervjua, određena pitanja su bila fleksibilna i nadopunjavana dodatnim pitanjima, ukoliko je to bilo potrebno.

Set pitanja za polustrukturirani intervju započinje sociodemografskim pitanjima te ujedno i kvantitativnim pitanjima vezanim uz dječji dom. Kao takva, dopuštaju uvođenje u intervju, jer su pitanja opće naravi te nisu socijalno osjetljiva. Nadalje, koncipirana su pitanja koja se dotiču rada socijalnih radnika s djecom prije pandemije, i opisivanja doživljaja krizne/kriznih situacije/situacija šireg razmjera/širih razmjera. Zatim su pitanja obuhvaćala ispitivanje utjecaja kriznih situacija širih razmjera na život djece u dječjem domu, socijalnih radnika te kolega i odgajatelja, te njihovo djelovanje na navedene osobe. Nadalje, dio pitanja oslanja se na ispitivanje mišljenja o zadovoljenju potreba djece tijekom kriznih situacija širih

razmjera kroz Maslowljevju hijerarhiju potreba. Nakon toga, pitanja su usmjerena na ispitivanje mišljenja o uočenim čimbenicima rizika, zaštite i otpornosti djece u dječjem domu tijekom prilagodbe na krizne situacije širih razmjera te procjenjivanje doživljaja stresa i traume kod djece i socijalnih radnika, te ujedno uočavanje bilo kakvih drugih promjena u prilagodbi, kao što su odnosi s djecom i drugim kolegama. Zadnje pitanje usmjereno je na završavanje intervjua, a odnosi se na davanje mogućnosti sudioniku da iskaže mišljenje o onome što on smatra bitnim, a vezano je uz ovo istraživanje, a da nije imao priliku reći tijekom intervjua.

3.4. Obrada podataka

Podaci su dobiveni korištenjem polustrukturiranog intervjua, koji se odvijao većinom putem video poziva, te je svaki sniman radi potrebe prikupljanja i obrade podataka. Svi intervjui transkribirani su u tekst, a kako bi se omogućila zaštita privatnosti i anonimnosti, svakoj sudionici je određen jedan broj od 1 do 11. Zatim je uslijedio korak ponovnog iščitavanja svakog intervjua zasebno, te označavanja ključnih riječi podebljavanjem, koja upućuju na odgovor na postavljena istraživačka pitanja. Metoda korištena za obradu podataka je kvalitativna analiza sadržaja. Vogrinc (2008.) prema Koller-Trbović (2008.) objašnjava kako postupak kvalitativne analize obuhvaća korake:

1. Uređivanje gradiva
2. Određivanje jedinica kodiranja
3. Kodiranje
4. Izbor i definiranje relevantnih pojmova i oblikovanje kategorija
5. Definiranje kategorija
6. Oblikovanje konačne teorijske formulacije

Pri obradi podataka prikupljenih ovim istraživanjem, slični su koraci poduzeti:

1. Čitanje intervjua više puta, te sažimanje teksta podebljavanjem ključnih izjava i riječi.
2. Izdvajanje ključnih riječi prema sličnosti odgovora ili temi, ispisivanje kodova i određivanje jedinica kodiranja
3. Pripisivanje izjava određenim kodovima

4. Oblikovanje kategorija
5. Definiranje kategorija
6. Oblikovanje teorijske formulacije

Prvo istraživačko pitanje, koje se odnosi na organizaciju rada u radu s djecom u dječjem domu, prikupljeni su putem ispitivanja o promjenama u radu, načinu rada prije pandemije, utjecaju pandemije i potresa na rad socijalnog radnika i ostalih djelatnika dječjeg doma, te načinu zadovoljenja potreba djece u domu prema Maslowljevoj hijerarhiji potreba. Odgovori su grupirani na promjene u radu socijalnog radnika, te na procjenu zadovoljenja potreba prema Maslowljevoj hijerarhiji potreba. Odgovore na drugo istraživačko pitanje, koje pokušava saznati na koji način se djeca u dječjem domu suočavaju s kriznom situacijom širih razmjera, podijeljeni su na odgovore vezane uz utjecaj pandemije i/ili potresa te uočavanje ili neuočavanje promjena kod djece, uočavanje čimbenike rizika i zaštite prilikom prilagodbe na krizne situacije širih razmjera, uočavanje ili neuočavanje stresa i/ili traume te procjenu otpornosti djece u dječjem domu tijekom navedenog razdoblja. Uočavanje promjena kod djece veže se uz pozitivne i/ili negativne promjene kod djece te u kojim se aspektima života djece ta promjena izražava. Zatim, prikazani su istaknuti čimbenici rizika i zaštite djece u dječjim domovima tijekom krizne situacije širih razmjera. Otpornost je prikazana kroz opću procjenu socijalnih radnica o razini otpornosti djece te čemu to pripisuju. Isto tako, socijalne radnice ističu obilježja koja čine prilagodbu lakšom ili težom kod djece u dječjem domu, što se navodi u čimbenicima rizika i otpornosti. Nadalje, način suočavanja opisan je i kroz uočavanje stresa i/ili traume te njezine procjene i pokazatelja stresa, odnosno reakcije na stres. Naposljetku, treće istraživačko pitanje odnosi se na uočavanje promjena u vlastitom funkcioniranju socijalnih radnica, kroz percepciju doživljaja stresa i/ili traume te percepciju odnosa s djecom i djelatnicima dječjeg doma. Dakle, pojedini rezultati pripisani su određenim teorijama i teorijskim postavkama kao što su čimbenici rizika i zaštite, te otpornosti djece, reakcijama na kriznu situaciju širih razmjera te zadovoljenju potreba prema Maslowljevoj hijerarhiji potreba.

4. Rezultati

4.1. Organizacija rada s djecom u dječjem domu

Kao što je prethodno navedeno, organizacija rada s djecom u dječjem domu obuhvaća pitanja koja se odnose na opisivanje radnog mjesta prije pandemije, a zatim kroz utjecaj pandemije i/ili potresa na rad socijalnog radnika i ostalih djelatnika, iz perspektive socijalnog radnika. Nadalje, pitanje koje se referira na organizaciju rada odnosi se i mogućnost zadovoljenja određenih potreba djece u dječjem domu prema Maslowljevoj hijerarhiji potreba.

Tablica 4.1.1.

Promjene u radu socijalnog radnika tijekom pandemije i/ili nakon potresa s obzirom na poslove socijalnog radnika prije pandemije i/ili potresa

KATEGORIJA	KOD	POJMOVI
POSLOVI SOCIJALNOG RADNIKA PRIJE PANDEMIJE I/ILI POTRESA	RAD NA PRIJEMU I OTPUSTU KORISNIKA	<ul style="list-style-type: none">● prijem korisnika● otpust korisnika
	KONTAKT I SURADNJA	<ul style="list-style-type: none">● kontakt s nadležnim ustanovama● kontakt s roditeljima● kontakt s udrugama i volonterima● suradnja s bitnim institucijama● suradnja s roditeljima● suradnja s volonterima
	ADMINISTRATIVNI POSLOVI	<ul style="list-style-type: none">● otvaranje dosjea● upisivanje u matičnu i pomoćnu knjiguvođenje dokumentacije● sređivanje administracije
	POSLOVI ODGAJATELJA	<ul style="list-style-type: none">● pomoć odgajateljima

		<ul style="list-style-type: none"> ● obavljanje odgajateljskog posla
	SOCIJALNI RAD S DJECOM I OBITELJI	<ul style="list-style-type: none"> ● savjetovanje i pomaganje ● grupni i individualni rad ● pisanje individualnog plana i programa ● rad s roditeljima
	PRIPRAVNIŠTVO	<ul style="list-style-type: none"> ● upoznavanje s poslom socijalnog radnika
<p align="center">PROMJENE U RADU SOCIJALNOG RADNIKA TIJEKOM PANDEMIJE I NAKON POTRESA</p>	SMANJENA KVALITETA RADA	<ul style="list-style-type: none"> ● Smanjena količina posla ● Prekomjerna količina posla ● Smanjenje kontakata s korisnicima ● Smanjenje stručnog kadra ● Zaostaci u radu ● Smanjen prijem korisnika ● Fluktuacija korisnika ● Nekvalitetno pripravništvo ● Smanjeni prostorni kapaciteti
	NOVI OBLICI I NAČINI RADA	<ul style="list-style-type: none"> ● Nove smjernice za rad ● Promjene u komunikaciji ● Prekovremeni rad ● Novi timovi i raspored ● Rad na drugoj poziciji ● Promjena lokacije

Rad socijalnog radnika prije pandemije prikazan u tablici 4.1.1. vezan je uz rad na prijemu i otpustu korisnika, kontaktiranje i suradnja s osobama i institucijama izvan dječjeg doma, administrativne poslove, odgajateljske poslove, izravan socijalni rad s

djecom i obitelji te obavljanje pripravnštva. Ono što je zamjetno, dvije sudionice navode kako je njihov posao i dalje **isti i tijekom pandemije** *“Isto kao i prije pandemije...radilo se savjetovanje i pomaganje...upisivanje djeteta u matičnu knjigu, u pomoćnu matičnu knjigu, formira se dosije, ulaz u te kartoteke...”* (3), te *“Ne mogu reći da se nešto puno promijenio...”* (9).

Prije navođenja promjena u radu uzorkovano pandemijom i/ili potresom, bitno je istaknuti kako je devet od jedanaest dječjih domova (Prilog 4) **doživjelo ujedno potres i pandemiju**. Od devet sudionica, dvije navode kako **potres nije značajno utjecao** te su dva dječja doma na području Kvarnera te Južnog hrvatskog primorja doživjela samo pandemiju, **bez direktnog utjecaja potresa**.

S obzirom na navedene poslove koje socijalni radnici obavljaju u običajenim uvjetima, ovdje je bitno prikazati koje su se promjene dogodile u radu socijalnih radnika u dječjim domovima. U istoj tablici prikazane su navedene promjene. Socijalni radnici u dječjim domovima na području Središnje Hrvatske te Zapadne Slavonije opisuju. Opisuju da je **smanjena kvaliteta rada** *“...mislim da je prije bilo kvalitetnije. Mislim da sad nije kvalitetan kao što je bilo prije, jer posao socijalnog radnika je rad s ljudima, a ne nekakve stvari putem Zooma online ili tako nešto...”* (1). Smanjena kvaliteta rada, prema ispitanicama, odnosi se na smanjen obujam posla, proširivanje obujma posla, smanjeni kontakti s osobama i institucijama izvan dječjeg doma, smanjeni su osobni kontakti između djece i djelatnika domova, smanjen je broj stručnog kadra, zatim dolazi do zaostatka u radu, smanjenja prijema novih korisnika, smanjenja prostornih kapaciteta, brze i velike promjene u broju djece, odnosno brza fluktuacija korisnika te naposljetku nemogućnost dobivanja kvalitetnog pripravnštva socijalnog radnika u dječjem domu. Dolazi i do **novih oblika i načina rada** kao što su provođenje novih uputa o načinu rada s djecom u dječjem domu zbog epidemioloških mjera, zatim uključuje i prekovremeni rad, osmišljavanje novih timova za rad, preuzimanje drugih poslova, poput poslova odgajatelja, osmišljavanje novog plana i rasporeda rada s djecom te socijalni radnici u dječjem domu na području juga Središnje Hrvatske navode promjenu lokacije uslijed djelovanja potresa. Većina sudionica navodi **kompleksnost i zahtjevnost**

organizacije rada tijekom pandemije , dok jedna sudionica ističe da ne može usporediti, jer je počela raditi tijekom same pandemije *“Imam osjećaj da sam opterećenija nego prije.”* (1), *“Bila je dosta kompleksna i zahtjevna organizacija rada.”* (11). Pet sudionica iz područja Središnje Hrvatske, Zapadne Slavonije te Sjevernog hrvatskog primorja ističe kako **potres nije utjecao na njihov rad s djecom direktno** *“Apsolutno nikako. Na rad kao rad, nikako. Kažem, imali smo samoinicijativno radionice da im objasnimo šta je potres i općenito tako o svim tim nekim prirodnim pojavama, ali da nam je nešto puno utjecalo, i nije.”* (9).

Tablica 4.1.2.

Procjena zadovoljenja potreba djece u dječjem domu tijekom kriznih situacija širih razmjera

KATEGORIJA	KOD	POJMOVI
Zadovoljenje fizioloških potreba	- Uspješno zadovoljeno	<ul style="list-style-type: none"> ● šest od sedam dječjih domova
	- Nezadovoljena potreba za snom	<ul style="list-style-type: none"> ● Dječji dom pogođen potresom
Zadovoljenje potrebe za sigurnošću	- Osjećaj sigurnosti	<ul style="list-style-type: none"> ● Djelatnici dječjeg doma ● Roditelji i obitelj ● Epidemiološke mjere
	- Osjećaj nesigurnosti	<ul style="list-style-type: none"> ● Iskustvo potresa ● Neostvarivanje kontakta s roditeljima i obitelji
Zadovoljenje potrebe za ljubavlju i pripadanjem	- Zadovoljeno	<ul style="list-style-type: none"> ● Pružena od strane djelatnika ● Ostvareni kontakti s roditeljima i obitelji ● Ostvarena prijateljstva u domu
	- Nezadovoljeno	<ul style="list-style-type: none"> ● Neostvareni kontakti s roditeljima zbog pandemije i/ili potresa

Zadovoljenje potrebe za poštovanjem	- Zadovoljeno	<ul style="list-style-type: none"> ● Pružena od strane djelatnika i vršnjaka ● Osjećaj bliskosti s djelatnicima i vršnjacima ● Individualni rad ili grupne radionice s djecom ● Prihvaćanje novih pravila
	- Nezadovoljeno	<ul style="list-style-type: none"> ● Nemogućnost svakodnevnog druženja s vršnjacima ● Teška prilagodba na promjene ● Loša slika o sebi ● Okrivljavanje drugih
Zadovoljenje potrebe za samoaktualizacijom	- Zadovoljeno	<ul style="list-style-type: none"> ● Dobra adaptacija na nove promjene ● Prihvaćanje novih promjena ● Dobivanje socijalne podrške
	- Nezadovoljeno	<ul style="list-style-type: none"> ● Uskraćivanje aktivnosti ● Otežano prihvaćanje novih činjenica ● Osjećaj izoliranosti

S obzirom na utjecaj kriznih situacija širih razmjera na rad u dječjem domu, sudionici su odgovarali na pitanje procjene zadovoljenja potreba prema Maslowljevoj hijerarhiji potreba (Prilog 6) prikazanih u tablici 4.1.2. Devet socijalnih radnica opisuje **fiziološke potrebe zadovoljenim**. Dvije socijalne radnice, koje rade u dječjem domu na južnom dijelu Središnje Hrvatske, opisuju kako je **potreba za snom nezadovoljena** “*Puno djece nije moglo baš spavati.*” (4). Drugu potrebu devet socijalnih radnica opisuje kao **nezadovoljene ili teže zadovoljene potrebe za sigurnošću** “*Odmah nakon potresa nisu se osjećali sigurno...*” (1). Za istu potrebu, kao poteškoću jedan socijalni radnik navodi **nemogućnost zadovoljenja sigurnosti od strane roditelja zbog pandemije i potresa** “*Mi smo se svi kao socijalni radnici trudili da djeci stvorimo to sigurno ozračje i da šta god je*

trebalo... njima je dosta obitelj bila u prvom planu, tako da su težili to je sigurnosti i zaštiti koju bi im njihovi roditelji pružili, ali to u ovoj situaciji uopće nije bilo moguće...” (6), a ujedno navode **odgajatelje, socijalne radnike i stručni tim kao najveći izvor pružanja sigurnosti**. Socijalni radnici koji navode nezadovoljenje potrebe za sigurnošću, rade u dječjim domovima koji se nalaze na području Središnje Hrvatske. **Zadovoljenje potrebe za ljubavlju i pripadanjem socijalni radnici procjenjuju pretežito nezadovoljenom** zbog epidemioloških mjera i promjene lokacije uslijed potresa *“Probali smo koliko smo mogli organizirati kontakte preko prozora. Naravno to nije isto.”* (2). Svi socijalni radnici **navode ovu potrebu najviše nezadovoljenom**, a neki navode kako **djelatnici doma pokušavaju pružiti ljubav i osjećaj pripadanja te im ujedno omogućavaju kontakte s roditeljima putem mobilnih uređaja**. Zatim, **zadovoljenje potrebe za poštovanjem socijalni radnici pretežito procjenjuju zadovoljenom**. Četiri od jedanaest socijalnih radnika vidi ovu potrebu ponešto nezadovoljenom što pripisuju **smanjenom samopoštovanju** *“ne ideš, ne družiš se, pa imaš lošija mišljenja o sebi,...*” (3). te **smanjenom poštovanju prema djelatnicima** *“Nas su smatrali jednim dijelom krivima što ne mogu održavati kontakte s roditeljima, nisu baš imali puno poštovanja prema nama...”* (6). Naposljetku, dvije socijalne radnice **ne uočavaju promjene u zadovoljenju potrebe za samoaktualizacijom, te ju ne povezuju s kriznim situacijama širih razmjera**. Međutim, sedam socijalnih radnica **navodi ovu potrebu nezadovoljenom, a opisuju kroz nedostatak aktivnosti i druženja s vršnjacima**. Zatim, par socijalnih radnica **smatra ovu potrebu zadovoljenom**, smatrajući da je nekima online škola pomogla *“Bilo je djece koja su malo snalažljivija, pa su čak procvjetala tijekom ovog razdoblja. Jedan korisnik je recimo odlično savladao online školu i on se osjećao dobro u tom pogledu...”* (3).

4.2. Suočavanje djece u dječjem domu s kriznim situacijama širih razmjera

Suočavanje djece u ovom kontekstu se prikazuje kroz utjecaj pandemije i/ili potresa na život djece u dječjem domu te uočavanju ili ne uočavanju reakcija kod djece. Isto tako, dio se prikazuje kroz čimbenike rizika i zaštite koji utječu na prilagodbu djece u

navedenim okolnostima, te procjenu otpornosti djece iz perspektive socijalnih radnika. Nadalje, prikazuje se na koji način socijalni radnici vide reakcije stresa i/ili traume, te kako ju procjenjuju.

Tablica 2.2.1.

Negativni i pozitivni utjecaji pandemije i/ili potresa na život u dječjem domu

KATEGORIJA	KODOVI	POJMOVI
NEGATIVAN UČINAK PANDEMIJE/POTRESA	OGRANIČAVANJE SLOBODE, DRUŽENJA I KRETANJA	<ul style="list-style-type: none"> ● Ograničavanje izleta, druženja
	OBUSTAVA VANJSKIH SURADNIKA	<ul style="list-style-type: none"> ● Obustava udruga ● Obustava volontera
	OBUSTAVA ODLAZAKA I SUSRETA S OBITELJI	<ul style="list-style-type: none"> ● Nemogućnost odlaska kući ● Nemogućnost vidanja obitelji
	NEMOGUĆNOST KORIŠTENJA USLUGA	<ul style="list-style-type: none"> ● Obustava psihoterapija
	IZOLACIJA DJECE	<ul style="list-style-type: none"> ● Otežana komunikacija
	PROMJENA LOKACIJE	<ul style="list-style-type: none"> ● Preseljenje zbog potresa
	PROMJENE U ŠKOLOVANJU	<ul style="list-style-type: none"> ● Online nastava ● Nepohađanje nastave uživo ● Promjena škole
	PREKAPACITIRANOST	<ul style="list-style-type: none"> ● Povećanje broja djece u domu ● Smanjeni prostorni kapaciteti
POZITIVAN UČINAK PANDEMIJE/POTRESA	NAČIN RADA	<ul style="list-style-type: none"> ● Efikasnija organizacija rada s djecom
	NOVI OBLIK NASTAVE	<ul style="list-style-type: none"> ● Efikasnija organizacija online nastave

	RADIONICE NA TEMU POTRESA	<ul style="list-style-type: none"> ● Prioritizacija učenja i načina reagiranja u kriznim situacijama širih razmjera
	VJEŽBE EVAKUACIJE	<ul style="list-style-type: none"> ● Učenje evakuacije u slučaju elementarne nepogode

Većina socijalnih radnika vidi negativan utjecaj pandemije i potresa (Prilog 7) prikazan u tablici 4.2.1. Negativan utjecaj vide u **ograničavanju slobode, druženja i kretanja** “*nema izleta, prije su im znali dolaziti i prijatelji recimo na druženje u dom pa bi ih i ručkom počastili, tog isto više nema.*” (1), zatim u **obustavi udruga i volontera, obustavi odlazaka kući i susreta s obitelji, nemogućnosti korištenja usluga**. Negativan utjecaj također vide u **izolaciji djece** “*...ja uopće nisam mogla komunicirati s njima i bile su kao zatočene u jednoj prostoriji i svi su komunicirali s njima onako izvana i dosta je to...ostavilo traga na njima...*” (4), **preseljenju zbog potresa** “*...ostavilo traga na njima, ali najviše ja mislim da se to i ta pandemija nakon onog potresa, da je najviše utjecalo preseljenje...*” (4), **promjene u školovanju, te u prekapacitiranosti dječjeg doma** “*Puno su nervozni i mi smo jer smo ograničeni sa svih strana i nama se jako povećao broj djece...*” (7), “*...ali nemamo kud s njima, dakle smanjen je kapacitet zbog tog potresa...*” (1).

Dva su socijalna radnika vidjela **pozitivan utjecaj pandemije i/ili potresa na život djece u dječjem domu** (Prilog 8) prikazano u tablici 4.2.1., a odnosi se na **efikasnu organizaciju rada s djecom** “*...bili smo podijeljeni u ta dva tima pa smo se izmjenjivali, malo smo bili kod kuće, pa malo radili i bili smo organizirani to što smo znali s kojom grupom djecom radiš i to nam je bilo dosta olakšalo, i nama i djeci, jer su znali šta mogu očekivati, a mi bi se pripremili za rad s njima.*” (7), **efikasnu organizaciju nastave** “*Online nastava je bila organizirana tako da su oni dobili zadatke pa smo mi mogli to pratiti putem teamsa ili drugog oblika i nije tu bilo nekog prevelikog stresa, pohvatala su djeca to brzo.*” (7) te na **prioritizaciju učenja i načina reagiranja u kriznim situacijama širih razmjera** “*Imali smo radionice na tu temu, čisto da vidimo kakva je njihova percepcija, što se događa...*” (9), “*Mi smo odmah prošli onaj plan evakuacije i vježbali s njima...*” (5).

Tablica 4.2.2.

Neugodne i pozitivne reakcije djece na krizne situacije

KATEGORIJA	KODOVI	POJMOVI
NEUGODNE REAKCIJE	POTEŠKOĆE U PONAŠANJU	<ul style="list-style-type: none"> ● Otpor ● Destrukcija ● Verbalna agresija
	NEUGODNE MISLI I EMOCIJE	<ul style="list-style-type: none"> ● Iskazivanje straha ● Nervoja ● Smanjena tolerancija ● Uznemirenost ● Rastresenost ● Depresivnost ● Niže raspoloženje ● Bezvoljnost ● Smanjeni interesi ● Zabrinutost za vlastitu obitelj
POZITIVNE REAKCIJE	POZITIVNE MISLI I OSJEĆAJI	<ul style="list-style-type: none"> ● Strpljivost ● Prihvaćanje

Nadalje, ono što socijalni radnici uočavaju jesu **neugodne reakcije djece na utjecaj pandemije i/ili potresa** (Prilog 9) prikazano u tablici 4.2.2. Uočavaju **poteškoće u ponašanju** te u **negativnim mislima i emocijama** “*To da su bili više nervozni, više frustrirani...*” (3), “*...smanjila se tolerancija...*” (3), “*...to ih je jako uznemiravalo, jer bili su onako dosta rastreseni zbog toga...*” (4), “*Depresivniji su, nižeg raspoloženja i pa čak i smanjenih interesa, nekako bezvoljniji su...*” (7), “*... zapravo bili su užasno zabrinuti za svoje roditelje i za one koji su ostali van doma,...*” (9).

Kao **pozitivne reakcije** (Prilog 10) u tablici 4.2.2., socijalni radnici vide u **pozitivnim mislima i osjećajima**, no to izjavljuju samo dva socijalna radnika, jedan na području grada Zagreba, a drugi na području Zapadne Slavonije “*...ova naša djeca zapravo jako strpljiva...*” (1), “*...i iznad mojih očekivanja su prihvatila tu nekakvu samoizolaciju...*” (1), “*Pa neki su skroz onako to prihvatili kao dio njihovog života u domu...*” (5).

Tablica 4.2.3.

Pokazatelji doživljaja stresa i/ili traume kod djece u dječjem domu uzrokovane kriznim situacijama

KATEGORIJA	KODOVI	POJMOVI
POKAZATELJI DOŽIVLJAJA STRESA I/ILI TRAUME	UČESTALIJA VERBALIZACIJA O PROBLEMU/ NEVERBALIZACIJA PROBLEMA	<ul style="list-style-type: none"> ● Verbaliziranje straha ● Izbjegavanje verbaliziranja problema ● Učestalo ispitivanje o potresu/koroni ● Učestalo ispitivanje o svojim bližnjima
	PROMJENE U PONAŠANJU	<ul style="list-style-type: none"> ● Povlačenje ● Agresivno ponašanje ● Hiperaktivnost ● Plakanje ● Burno reagiranje
	IZRAŽENIJE NEGATIVNE EMOCIJE I AFEKTIVNI POREMEĆAJI	<ul style="list-style-type: none"> ● Strah ● Nervoza ● Zbunjenost ● Uplašenost ● Depresivnost
	TJELESNI SIMPTOMI	<ul style="list-style-type: none"> ● Povraćanje ● Poteškoće sa spavanjem
PROMJENE RAZINE STRESA	GEOGRAFSKA UDALJENOST OD POTRESA	<ul style="list-style-type: none"> ● Povećana razina stresa djece ● Duži oporavak od stresne situacije
UOČAVANJE TRAUME	POTRES	<ul style="list-style-type: none"> ● Traumatski događaj ● Okidač prethodno traumatiziranoj djeci

Socijalni radnici su navodili razne pokazatelje kod djece koji upućuju na doživljaj stresa i/ili traume (Prilog 11). Prikazano u tablici 4.2.3., prvotno je to **učestalija verbalizacija ili neverbalizacija o problemu**, zatim **promjene u ponašanju kao što je povlačenje, agresivno ponašanje, hiperaktivnost, plakanje, burno reagiranje, izraženije negativne emocije i afektivni poremećaji** te na kraju **tjelesni simptomi**. Ovdje je bitno naglasiti kako su ove pokazatelje doživljaja stresa i traume ponajviše isticali socijalni radnici dječjeg doma koji je izravno doživjeli potres.

Prilikom procjene razine stresa, socijalni radnici **najveću razinu stresa navode kod djece koja su najviše osjetila utjecaj potresa** “*Danas se smanjila definitivno činjenicom što su se i smanjili potresi. Smanjuje se strah, ostalo je sada samo, to što kada recimo prođe vlak se malo uplaše.*” (10), no isto tako **navode da im duže treba da se od toga oporave, nego djeca koja su udaljenija od potresa** “*Mislim da je prvi mjesec bio visoko stresan, drugi mjesec isto visoko stresan, treći mjesec srednje, četvrti mjesec onako išao je prema dolje, kao manji stres, manje od srednjega prema ajmo reći zaboravu tog stresa i evo sad u petom mjesecu ovih dva tjedna je stvarno sve ok.*” (4), “*ne mislim da je to bilo toliko stresno njima. Uvijek smo im pokušali učiniti to sve zanimljivim i opuštajućim.*” (10).

Nekolicina socijalnih radnika navodi da su **uočili traumu kod djece, ponajviše kao uzrok vide potres** “*Prošli su svi traumu. Urušila se kuća okolo njih. Naravno da su proživjeli traumu. Imali su posttraumatski sindrom, nisu mogli spavati, bojali su se, samo su se vrtili po krevetu i na mobitelu tražili aplikacije gdje su potresi i kad su potresi, stalno se pitaju je li sad se zatreslo i kad je i kad nije.*” (10). Pet socijalnih radnica iskazuje kako **nisu uočile traumu uzrokovanu niti pandemijom niti potresom kod djece u dječjem domu**, dok jedna socijalna radnica smatra da je **potres okidač već prethodno traumatiziranoj djeci** “*Dosta djece koja su nama došla su već traumatizirana, pa su njima takve stvari, kao pandemija i potres, okidači i da su onda još više traumatizirani.*” (7). Socijalni radnici koji uočavaju traumu kod djece, rade u dječjim domovima koji se nalaze na područjima epicentrima potresa.

Tablica 4.2.4.

Čimbenici rizika i zaštite djece u dječjim domovima tijekom pandemije i potresa te procjena otpornosti djece

KATEGORIJA	KODOVI	POJMOVI
ČIMBENICI RIZIKA	INDIVIDUALNE OSOBINE I ŽIVOTNO ISKUSTVO	<ul style="list-style-type: none"> ● Intelektualne teškoće ● Nezrelost ● Strah za vlastiti život ● Fizička blizina katastrofi ● Prethodno traumatsko iskustvo ● Stresni događaj nakon katastrofe (preseljenje)

		<ul style="list-style-type: none"> • Ljutnja, okrivljavanje sebe ili drugih, izoliranje, povlačenje, negiranje • Djevojčice - simptomi depresije i posttraumatskog stresa • Dječaci - neprijateljstvo, agresija, problemi u ponašanju • Dob - mlađa djeca više ovisne o skrbi, iskazuju više simptoma stresa zbog odvojenosti od skrbnika
	NEPOSREDNO SOCIJALNO OKRUŽENJE I KARAKTERISTIKE ZAJEDNICE	<ul style="list-style-type: none"> • Nedostatak socijalne podrške • Slaba kvaliteta odosa roditelja i djece • Razdvojenost od roditelja • Nedostatak materijalnih resursa • Nekompetentnost zajednice da pomogne
	DRUŠTVENO OKRUŽENJE I ULOGA MEDIJA	<ul style="list-style-type: none"> • Prenošnje eksplicitnog sadržaja djeci • Nepoštivanje privatnosti djece
ČIMBENICI ZAŠTITE	INDIVIDUALNE OSOBINE I ŽIVOTNO ISKUSTVO	<ul style="list-style-type: none"> • Svjesnost događaja i promjena • Prethodna izloženost traumatskom događaju • Aktivno suočavanje usmjereno na emocije ili probleme • Dob- mlađa djeca nerijetko manje svjesna, adolescenti posjeduju više vještina suočavanja i aktivnijeg upravljanja svojom okolinom
	NEPOSREDNO SOCIJALNO OKRUŽENJE I KARAKTERISTIKE ZAJEDNICE	<ul style="list-style-type: none"> • Dobri odnosi s djelatnicima i ostalom djecom • Dobivanje stručne psihosocijalne podrške

		<ul style="list-style-type: none"> ● Kontakt s obitelji ● Dobivena socijalna podrška ● Materijalne i financijske donacije ● Dobra komunikacija zajednice ● Kompetentnost zajednice
	ULOGA MEDIJA	X
OTPORNOST DJECE	VIŠE OTPORNA	<ul style="list-style-type: none"> ● Iskustvo s traumatskim i/ili stresnim događajem u prošlosti
	MANJE OTPORNA	<ul style="list-style-type: none"> ● Izravan doživljaj potresa

Socijalni radnici uočavaju čimbenike rizika kod djece u dječjem domu usred prilagodbe na krizne situacije širih razmjera (Prilog 12). Kao čimbenike rizika u dijelu, vidljivih u tablici 4.2.4., **individualnih osobina i životnog iskustva** vide **niže kognitivne sposobnosti** “...intelektualne teškoće...” (3), “Neozbiljnost, da nisu dovoljno zreli...” (5), **strah za vlastiti život** “...jer je izražavao baš jake fobije od potresa i od toga da ostane negdje sam...” (4), **fizičku blizinu katastrofi** “...Imali smo jednu djevojčicu koja je iz Siska ona je govorila da osjeća potres i kada ovdje nije...” (1) te **prethodno traumatsko iskustvo** “...djeca koja su i prije imali više trauma...” (8). Nadalje, u istom dijelu ističu **stresni događaj nakon katastrofe**, kao što je preseljenje u novu okolinu “...došli su u novu okolinu evo...” (4), zahtjevni proces obnove stambenog prostora “Nemamo ured, nemamo mjesto gdje bi primali djecu za razgovor, nego se to odvija na krevetu, sjedeći kod njega i to nije to.” (10), te ujedno i **različite strategije suočavanja** kao što je izoliranost “Smanjenje tih socijalnih kontakata, veća zatvorenost...” (7) i povlačenje “... dok se recimo djeca koja su malo više introvertirana nekako to drže u sebi...” (4). Socijalni radnici kao čimbenike rizika vide **u agresiji i problemima u ponašanju** “...ako djeca imaju sklonost tom agresivnom ponašanju...” (2), “...problemi u ponašanju...” (3), te simptomima depresije “Isto tako i depresija, više je izraženo definitivno kod neke djece.” (2). Također, vide dob kao čimbenik rizika naglašavajući **stariju dob** zbog mogućnosti shvaćanja situacije, kao rizik “Teže se prilagođavaju djeca koja su starija, koja su svjesna situacije...” (10), ali i **mlađu dob** zbog veće potrebe za

brigom “...*Malci traže definitivno puno više pažnje i po prirodi više pažnje traže.*” (5). Čimbenike rizika u individualnim osobinama i životnom iskustvu socijalni radnici najčešće i najviše spominju.

U **neposrednom socijalnom okruženju i karakteristikama zajednice**, čimbenike rizika vide u **nedostatku socijalne podrške od odgajatelja i vršnjaka** zbog poteškoća u odnosu i prekidu vršnjačkih odnosa “*Imaju loše odnose neki s odgajateljima, odnosno i s drugom djecom...*” (3), “*Recimo bilo je dosta izražena ponekad agresivnost između njih znali su se posvađati, derati jedni na druge, tako da najviše odnos između samih njih, ali njih prema odgajateljima. Onda njihov odnos u školi prema ostalim kolegama i učenicima, prema učiteljima.*” (4), “*...ako bi se sad trebali preseliti natrag, da bi moglo biti prekida povezanosti, prijateljstva koje su oni tamo tek stvorili.*” (6). Zatim, kao čimbenike rizika u **obitelji** vide u **slaboj kvaliteti odnosa roditelja i djece** “*...oni u svojim obiteljima nisu uspostavili to neko sigurno mjesto, nekakav osjećaj sigurnosti. Naša djeca su već sama po sebi rizičnija i po tome što imaju roditelje koji su također nestabilni, što ne znaju kad će roditelji doći, hoće li moći nazvati.*” (8), i **razdvojenost djeteta od roditelja** “*...ali recimo to što nisu mogli vidati roditelje, to što su možda izolirani od okoline...*” (4). U **resursima zajednice** navode **nedostatak materijalnih resursa** “*Nepostojanje pomoći od ministarstva pri kupovini nove kuće.*” (10), **nedostatak zdravstvene podrške** “*Nisu se mogli pratiti kod psihijatra.*” (10), te **nekompetentnost zajednice da djeluje** “*Nemaju dostupne sve mogućnosti, resurse koji imaju djeca u većim gradovima, mala sredina ne pogoduje njima.*” (7).

U dijelu **društvenog okruženja i uloge medija**, ključne čimbenike rizika vide u **prenošenju eksplicitnog sadržaja** “*...i na mobitelu tražili aplikacije gdje su potresi i kad su potresi...*” (10), te **nepoštivanje privatnosti djece** “*...danas informacije brže kolaju...oni će jednog dana čitati o sebi...*” (10). Zaključno, navedene čimbenike rizika ponajviše uočavaju socijalni radnici koji su izravno osjetili utjecaj potresa.

Socijalne radnice uočavaju i čimbenike zaštite kod djece u dječjem domu prilikom prilagodbe na krizne situacije širih razmjera (Prilog 13). Prvotno ga vide u **individualnim osobinama i životnom iskustvu, u dijelu kognitivnih sposobnosti,**

odnosno **svjesnosti promjena** “*Ako su intelektualno razvijeni onda će neke stvari lakše shvatiti, prihvatiti...*” (3), “*Kognitivne sposobnosti,...*” (4). U istom segmentu uočavaju ga u **prethodnoj izloženosti traumi** “*Oni su od malena jadni doživjeli svašta, tak da rekla bih da su se ta djeca čak bolje prilagodila na neke stvari, nego što bi djeca u općenitoj nekoj populaciji...*” (3) te **aktivnom suočavanju koje je usmjereno na emocije ili probleme** “*...Djeca koja su naučila regulirati svoje ponašanje, nekako kontrolirati ponašanje s obzirom na emocije koje se javljaju, koji znaju prepoznati svoje emocije.*” (8), koju veći broj socijalnih radnica navodi. Također vide čimbenike zaštite u **dobi djece, odnosno lakšoj prilagodbi mlađe djece** “*...mlađa djeca, zato što mlađe dijete ne razmišlja toliko o tome., Mlađi su prihvatili novi život i novu školu.*” (10),

U **neposrednom socijalnom okruženju i karakteristikama zajednice** vrlo često izjavljuju **važnost dobrih odnosa s djelatnicima i ostalom djecom te dobivanje stručne psihosocijalne podrške** “*Osjećaj pripadnosti, osjećaj kao da je ovo velika obitelj.*” (1), “*...Razgovori sa svojim matičnim odgajateljem, psihologom, psihijatrom, kontakt s djecom u školi. Također, njihovi volonteri su im jako bitniji...*” (2), “*Dobili su i pomoć iz unicef-a, pa su provodili razgovore s djecom, radili su procjenu djece radili su s djecom. I puno im je pogodovala takva podrška.*” (3) u vidu socijalne podrške. Zatim, kao čimbenik zaštite vide i u **obitelji kroz redovite kontakte s roditeljima** “*Dođu roditelji, pa se druže, ali masa njih ode doma na vikend.*” (1), **dobar odnos s roditeljima** “*Sigurno pomaže taj neki dio za koji su imali do tada dok su došli u dom, recimo povezanost sa svojim roditeljima, ako imaju uspostavljeni odnos s roditeljima i ako im roditelji dolaze i ako su im podrška...*” (8), te **dobar odnos s braćom i sestrama** “*...Imaju li kontakta s braćom i sestrom ili ako se s njima nalaze u domu, pa nisu sami...*” (8). U **resursima zajednice**, čimbenike zaštite vide u **dobivenoj socijalnoj podršci i kompetentnosti zajednice** “*Sudjeluju svi počevši od čistačica koje redovito dezinficiraju, čiste, počevši od kuharica, počevši od djelatnika, odgajatelja, same djece koja konkretno imaju raspored sjedenja. Svi su uključeni i ne samo da mi smo mi željni nego smo i dužni djeci omogućiti maksimalnu zaštitu...*” (5), “*...nacionalni stožer nam je ponudio da ako treba organizirati djelatnicima smještaj tijekom propusnica...*” (9), te kroz **materijalne i financijske donacije** “*...donacije mobitela od privatne osobe, znači*

nakon potresa to je samo stizalo, donacije to je tamo bilo raznoraznih i donacija od odjeće, igrački i tih tehnoloških pomagala, čak i laptope smo dobili i ono što mi se više sviđa u školama su stizali nekakvi paketići za njih, nekakve donacije iz drugih škola.” (6). Zaključno, socijalni radnici iz svih izabranih domova u ovom istraživanju navode čimbenike zaštite.

U vidu procjene otpornosti djece tijekom prilagodbe na pandemiju i/ili potrese, većina socijalnih radnica opisuje **djecu kao vrlo otpornu** “*Oni se super nose s tim. Otporni su i ono što sam već rekla, ja im skidam kapu. Oni su toliko bili super kroz ovo razdoblje.*” (1). **Dobru otpornost pripisuju iskustvu s traumatskim i/ili stresnim događajem u prošlosti** “*Ja mislim da su oni, ovaj, otporniji od nas, jer, ajmo reći, već su navikli da imaju zapravo nekakvo već iskustvo, na primjer iskustvo odvajanja, odnosno izdvajanja iz obitelji. Iskustvo mi se čini da djeluje na otpornost.*” (2), “*Djeca naša su u startu otpornija, već su prošla neku traumu razdvajanja, pa u tom dijelu se brže prilagode toj situaciji, nego ostala djeca.*” (10). Troje od četvero socijalnih radnica koje rade u dječjim domovima na području Središnje Hrvatske navode kako je **otpornost djece mala** “*Jako, jako mala. Rekla bih da je mala upravo zato što su to djeca koja su dosta toga lošeg doživjela u svom životu i prošla svašta u životu, još uvijek nisu razvili te neke neke svoje obrambene mehanizme...*” (6).

4.3. Percepcija doživljaja vlastitog stresa i/ili traume te percepcija odnosa s djecom i djelatnicima u dječjem domu socijalnih radnica tijekom kriznih situacija širih razmjera

U ovom dijelu prikazuju se podaci dobiveni o percepciji vlastitog doživljaja stresa i/ili traume te odnosa s djecom i djelatnicima u dječjem domu tijekom kriznih situacija širih razmjera. Ono se ispitalo uočavanjem ili ne uočavanjem promjena kod sebe prilikom rada s djecom, percepcijom vlastitog stresa i/ili traume te percepcijom odnosa s djecom i djelatnicima dječjeg doma.

Tablica 4.3.1.

Reakcije na kriznu situaciju širih razmjera, uzroci doživljaja stresa te procjena stresa i/ili traume

KATEGORIJA	KOD	POJMOVI
REAKCIJE NA KRIZNU SITUACIJU ŠIRIH RAZMJERA	NEUGODNI DOŽIVLJAJI	<ul style="list-style-type: none"> • Uočavanje stresa • Uočavanje traume
	POZITIVNI DOŽIVLJAJI	<ul style="list-style-type: none"> • Smirenost • Učenje pojedinih važnosti kroz rad s djecom • Shvaćanje prioriteta u radu s djecom • Učenje o sebi • Više razumijevanja i prilagodbe • Suosjećanje • Zbližavanje
UZROCI DOŽIVLJAJA STRESA	NEMOGUĆNOST OBAVLJANJA POSLA SOCIJALNOG RADNIKA	<ul style="list-style-type: none"> • Smanjen direktan kontakt s korisnicima • Otežano funkcioniranje
	EPIDEMIOLOŠKE MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • Izolacija
	PRIRODNA KATASTROFA	<ul style="list-style-type: none"> • Potres
	ZAHTJEVNOST POSLA	<ul style="list-style-type: none"> • Visoka razina odgovornosti
PROCJENA STRESA	POVIŠENA U PRVOM PERIODU PANDEMIJE	<ul style="list-style-type: none"> • Otežana prilagodba • Smanjeni kontakti • Epidemiološke mjere • Neizvjesnost
	POVIŠENA U PERIODU NAKON PRIRODNE KATASTROFE	<ul style="list-style-type: none"> • Iskustvo potresa
PROCJENA TRAUME	NEISKUSTVO TRAUME	<ul style="list-style-type: none"> • Odsustvo traume
	MOGUĆNOST	<ul style="list-style-type: none"> • Razmišljanje o

	UOČAVANJA TRAUME U BUDUĆNOSTI	moгуćnosti pojave traume
	PRERANO ZA UOČAVANJE TRAUME	<ul style="list-style-type: none"> • Mišljenje da je prerano za otkrivanje traume

Socijalni radnici uočavaju određene reakcije na pandemiju i/ili potrese (Prilog 14) predstavljene u tablici 4.3.1. Kao **neugodne doživljaje** najčešće navode **uočavanje stresa** “*Sigurno sam razvila stres...*” (1), i **traume** “*Također sam i ja to prošla, tu traumu...*” (10). Kao **pozitivne doživljaje** ističu **smirenost** “*...da sam dosta bila i smirena...*” (3), **učenje o sebi kroz rad s djecom** “*...Otkrila sam taj novi dio sebe...*” (6), **učenje pojedinih važnosti i prioriteta u radu s djecom** “*Shvatila sam koliko je, u biti, zdravo obiteljsko okruženje i stabilnost i komunikacija bitna za djecu zapravo...*” (5), “*...uočavanja važnosti individualnog pristupa...*” (7), **više razumijevanja i prilagodbe** “*...imam više razumijevanja, prilagodbe, intimnog pristupa...*” (7), “*...imam razumijevanja...*” (8), **više suosjećanja** “*...mogu se suosjećati...*” (8) te **zblizavanje** “*Mislim da smo se više zblizili...*” (11). Socijalni radnici pretežito uočavaju pozitivne reakcije na sebi prilikom rada s djecom u dječjem domu.

Većina socijalnih radnica navodi kako su kod sebe uočile određenu dozu stresa u okolnostima pandemije i/ili potresa. Najčešće ga **percipiraju povišenim u prvom periodu pandemije i periodu nakon potresa** “*Stres je malo povećan jer je smanjen taj direktan kontakt s roditeljima.*” (2) “*Meni je osobno najstresniji bio taj dio kada sam provela 14 dana u izolaciji. To je meni bilo najgore što sam ja doživjela, a ništa posebno nisam radila.*” (3), “*U početku je bilo stresa zbog neizvjesnosti, a sad još uvijek traje zbog posla, odgovornosti i zaista smo otežanog funkcioniranja...*” (9), a nakon protoka vremena jedan socijalni radnik navodi kako uočava da se stres smanjuje. U tablici 4.3.1. prikazano je kako stres najčešće pripisuju **nemogućnosti provođenja konkretnog socijalnog rada** “*...jer je smanjen taj direktan kontakt s roditeljima.*” (2), **epidemiološkim mjerama** “*Meni je osobno najstresniji bio taj dio kada sam provela 14 dana u izolaciji.*” (3), **potresu** “*To me dosta pogodilo i taj cijeli dan, kad sam došla kući to je bilo naglo, stresno za mene.*” (6) te **visokoj razini odgovornosti** “*U početku je bilo stresa zbog neizvjesnosti, a sad još uvijek*

traje zbog posla, odgovornosti...” (9). Dvije socijalne radnice procjenjuju da kod njih nema stresa “Meni ovaj posao ne predstavlja apsolutno nikakav stres i ja ovdje uživam. Dapače, ja sam počela spavati normalno, jesti i tako dalje. Ja sam se preporodila...” (5), odnosno da je vrlo nizak “Nisko.” (7).

Prilikom percepcije traume, osam od jedanaest socijalnih radnica izjavljuje kako **nisu doživjele traumu** “Pa ne bih ja to nazvala traumom. Ne, nisam doživjela, ne bih to nazvala traumom. To je bila samo povišena razina stresa.” (3). Jedna socijalna radnica navodi kako smatra da je **doživjela traumu** “Pa doživjela sam ju, da. Ne bih o tome, ako mogu...” (10). Druga socijalna radnica **promišlja o mogućnosti uočavanja traume kod sebe** “Pa baš sam stvarno razmišljala o tome, kako vidim da mi zapravo neki trenuci dođu da ono, stvore neki strah.” (8), te treća navodi kako **smatra da je još rano za prepoznavanje traume** “...mislím da još sad nismo ni stigli doći do tog nekog, da možemo reći da imamo traumu, jer se mašina još uvijek ne prestaje vrtiti.” (9).

Tablica 4.3.2.

Percepcija odnosa s djecom i drugim djelatnicima u domu tijekom pandemije i/ili potresa iz perspektive socijalnog radnika

KATEGORIJA	KOD	POJMOVI
PERCEPCIJA ODNOSA	VEĆA POVEZANOST	<ul style="list-style-type: none"> ● Prisniji odnosi ● Podržavajući odnosi ● Motivacija za zbližavanje ● Bliskost
	KVALITETNIJA SURADNJA	<ul style="list-style-type: none"> ● Dobra komunikacija ● Dobri međusobni odnosi ● Uzajamno poštivanje ● Stabilni i kvalitetni odnosi ● Prisustvo dogovora

Deset od jedanaest socijalnih radnica uočava pozitivne promjene u odnosima prikazanih u tablici 4.3.2.. Navode **veću povezanost** “Možda smo se čak i više zbližili u tom nekom periodu i djeca međusobno i mi...Nekako kao da su tim vremenima odnosi više podržavajući.”(3), “...čak i prisniji odnos, jer kažem, s toliko strana smo bombardirani s informacijama, svaki članak... još uvijek imamo neku veću motivaciju i poriv da budemo bliži s njima i nežniji.” (5), “Pa rekla bih da imamo

dosta dobar i dosta povezan odnos trenutno i zadnjih par mjeseci. “ (6), “...naši odnosi su čak s jedne strane postali bliski i povezani, jer smo veći period vremena zajedno, pa smo se poprilično zbondali.” (9), “ Čak se može reći da smo se zblížili više.” (10) te kvalitetniju suradnju “...zapravo imamo dobre odnose, imamo tu dobru komunikaciju,...” (2), Da dođe do nekakvih problema ili nekakvih poteškoća, mislim da im se uvijek mogu obratiti.” (6), napredujemo i ja i oni da je odnos nekakav stabilan, uzajamno i postoji poštovanje i dogovor.”(7), “Naši odnosi su jako kvalitetni sada.” (11).

5. Rasprava

Prilikom provedbe ovog istraživanja koji se odvijao s jedanaest socijalnih radnica iz dječjih domova na području Republike Hrvatske, prvotni je fokus bio uočiti jesu li se dogodile određene promjene u radu s djecom, koje su to negativne i pozitivne promjene, kako je ona utjecala na zadovoljenje njihovih potreba tijekom života u dječjem domu za vrijeme kriznih situacija širih razmjera, te uočavanje postojanja negativnih i/ili pozitivnih reakcija djece na isto. U mom istraživanju vidljivo je kako su svi domovi osjetili utjecaj pandemije, kao jednog oblika krizne situacije šireg razmjera, a dva dječja doma nisu osjetila utjecaj potresa, kao drugog oblika krizne situacije šireg razmjera, dok ostalih pet je. Zatim, povrh iscrpnog obujma posla socijalnih radnika u dječjem domu u uobičajenim uvjetima, kao što je rad na prijemu i otpustu korisnika, suradnja s drugim institucijama i osobama izvan doma, administrativnih poslova, pomoć odgajateljima i obavljanje odgajateljskog posla, te socijalni rad s djecom i obitelji, socijalni se radnici suočavaju s **novim zahtjevima u poslu** koje su pred njih stavile pandemija i potres. U ovom istraživanju socijalne radnice su navodile kako dolazi do smanjenja kvalitete rada, smanjenje prijema korisnika, velikih promjena u broju djece i njihovom vrlo kratkom boravljenju, zatim do novih oblika i načina rada kao što je novi način rada koji zahtjeva prilagođavanje, prekovremeni rad, promjene u radu s korisnicima, promjene u lokaciji i slično. Slijedom toga, uočeni su **negativni i pozitivni učinci potresa i pandemije na život djece u dječjem domu**. Kao pozitivne uočavaju efikasniju organizaciju rada s djecom, organizacija nastave te uočavanje važnosti učenja kako reagirati u kriznim situacijama širih razmjera, kako kod djece tako i kod djelatnika. Negativnih je

učinaka uočeno nešto više, a to su: ograničenja sloboda djece, obustava suradnji s institucijama, volonterima i udrugama, obustava susreta i kontakata s obitelji, nemogućnost korištenja usluga koje su od važnosti za djetetov sveukupni razvoj, izolacija, preseljenje, promjene u školovanju te prekapacitiranost domova. Već su i u samoj institucionalnoj skrbi uočeni mnogobrojni negativni aspekti koji ostavljaju negativne posljedice na djecu, kao što su nedostatak obiteljskog okruženja, prevelik broj djece u domovima te problemi ponašanja i psihosocijalnog funkcioniranja djece (Sladović Franz, 2016.). Djeca u dječjim domovima mogu biti deprivirana u pogledu zadovoljenja određenih potreba. Ono uvelike ovisi o tome koliko je kvalitetna skrb koju domovi pružaju. Tako Gunnar (2001.) prema Van Ijzendoorn i sur. (2012.) predstavlja tri oblika institucionalne skrbi prema kvaliteti skrbi koju pružaju, a to su institucionalna skrb koju karakterizira sveobuhvatna deprivacija, zatim institucije s adekvatnom skrbi prilikom zadovoljavanja osnovnih, fizioloških potreba, ali ne i ostalih, primjerice potrebe za ljubavlju i pripadanjem, te na kraju institucije koje zadovoljavaju sve potrebe djece. Time rečeno, prethodno provođenju istraživanja očekivano je bilo da će se zbog navedenog uočiti određene dodatne negativne promjene u radu s djecom i kvaliteti skrbi koja u konačnici utječe na sveukupnu dobrobit djece u domu. Stoga je ispitano kako socijalne radnice vide **zadovoljenje potreba prema Maslowljevoj hijerarhiji potreba**. Počevši s fiziološkim potrebama, devet od jedanaest socijalnih radnica navode da je dom uspješno zadovoljio ovu potrebu, osim doma koji je bio zahvaćen potresom, gdje iskazuju kako nisu mogli zadovoljiti potrebu za snom kod djece. Druga ispitana potreba bila je potreba za sigurnošću. Procjena socijalnih radnica je u ovom dijelu ponešto podvojena. Šest socijalnih radnica ističe kako su uočile da djeci nije mogla biti osigurana ova potreba u potpunosti. Njih četiri navodi da je tome razlog bio potres, a dvije navode kako vide nedostatak emocionalne sigurnosti zbog nemogućnosti ostvarivanja češćih kontakata s obitelji/roditeljima. Treća se potreba odnosi na ljubav i pripadanje, što je većina socijalnih radnica procijenilo kao nezadovoljenom ili teško zadovoljenom kod djece u domovima, unatoč tome što su se kao djelatnici doma trudili pružiti djeci u navedenim okolnostima. Pritom su ponajviše isticali nemogućnost ostvarivanja kontakata i susreta s roditeljima, prijateljima i bližnjima zbog učinka potresa i epidemioloških mjera. Potreba za poštovanjem četvrta je

potreba koju su socijalni radnici većinom procijenili ponajviše zadovoljenom, osvrnuvši se na međusobno poštivanje djece, novih pravila te kontinuiranim radom na (samo)poštivanju kroz radionice, grupne i individualne razgovore. Tri socijalne radnice smatraju da se u uvjetima krize njihovo samopoštovanje i poštovanje prema drugima smanjilo. Četvrta i konačna potreba odnosi se na samoaktualizaciju. Ovdje šest socijalnih radnica iskazuje da je ova potreba nezadovoljena iz sljedećih razloga: nemogućnosti pohađanja aktivnosti izvan doma/škole, poteškoće s prihvaćanjem činjenica vezanih uz potres te osjećaj izoliranosti. Dvije socijalne radnice smatraju da su uočile pozitivne promjene u samoaktualizaciji u kriznim vremenima, a ostatak socijalnih radnica ne uočava promjene u zadovoljenju ove potrebe.

Nadalje, sljedeći fokus bio je uočiti i prepoznati načine suočavanja i reakcije djece u dječjem domu tijekom i nakon kriznih situacija širih razmjera kroz ispitivanje čimbenika rizika, zaštite i otpornosti, te reakcije na stres i traumatski doživljaj. Počevši s tezom da djeca u alternativnoj skrbi nedvojbeno dolaze na smještaj s doživljenim traumatičnim iskustvima, bilo kroz zanemarivanje, zlostavljanje, gubitak roditelja i slično (Popović i Zloković, 2017.), istraživanje se ovdje usmjerilo na **uočavanje utjecaja traumatičnog i stresnog doživljaja pandemije i/ili potresa** na njihovo daljnje sveopće funkcioniranje uz prethodna traumatska iskustva. Djeca potres i pandemiju uočavaju kao nepredvidivo i traumatično, pa Poliklinika za zaštitu djece i mladih (2010.) navodi reakcije djece poput: strah, gubitak interesa, smetnje spavanja, prepričavanje događaja, uznemirenost i slično. U ovom istraživanju te su reakcije potvrđene. U istraživanju je uočeno da socijalni radnici puno više uočavaju **negativne reakcije nego pozitivne**. Ono što su uočili bile su poteškoće u ponašanju, verbalizacija straha i agresije te negativne misli i emocije poput frustracije, bezvoljnosti, zabrinutosti i sličnog što je bilo ponajviše izazvano potresom kod djece koja su boravila u dječjim domovima bliže epicentrima. Pozitivne reakcije, kao što su strpljivost i prihvaćanje trenutne situacije, navode dvije socijalne radnice. S obzirom da traumatski događaj karakterizira izloženost situaciji koja prijeti smrću, pa i ozbiljnijim ozljedama (American Psychiatric Association, 2013., prema Ajduković i sur., 2017.), upravo utjecaj pandemije i potresa situacije su koje mogu navedeno izazvati. Stoga, s obzirom na dodatnu ranjivost djece u dječjem domu, koja se prema istraživanju Kregar (2004.) suočavaju s manje socijalne podrške, te imaju više

poteškoća u mentalnom zdravlju i razvojnim rizicima (Ajduković i Sladović Franz, 2004.), može očekivati veći broj pokazatelja doživljaja stresa i traume. Uočene su promjene u ponašanju, poput povlačenja, agresivnog ponašanja, burnog reagiranja, vidljivo je i učestalo verbaliziranje straha, odbijanje verbaliziranja osjećaja, izraženije negativne emocije i afektivni poremećaji te tjelesni simptomi poput povraćanja. Također, velik broj socijalnih radnika iz dječjih domova u blizini epicentra potresa, izražavaju uočavanje velikog broja **čimbenika rizika** od smanjenih kognitivnih sposobnosti, prethodnog traumatskog iskustva, fizičke blizine katastrofi, stresnih događaja koji su nastupili nakon potresa, poput selidbe, zatim nedostatka socijalne podrške, ponajviše podrške vlastite obitelji, nedostatak materijalnih i financijskih resursa. Prema Ajduković i sur. (2017.) upravo povećanje broja čimbenika rizika može povećati nepovoljne posljedice, što se ponajviše može iskazati u nepovoljnim psihosocijalnim ishodima kod djece. Socijalni radnici isto tako navode **zaštitne čimbenike** kao što su kognitivne sposobnosti, aktivno suočavanje s emocijama, kvalitetan odnos djece i djelatnika, dobivanje stručne psihosocijalne pomoći, pa i materijalne i financijske. Nadalje, djecu u domovima socijalni radnici procjenjuju vrlo otpornom, a dobru **otpornost** pripisuju prijašnjem iskustvu s traumatskim i/ili stresnim događajem, međutim upitno je zaključivati isto, s obzirom da socijalni radnici koji su ponajviše doživjeli potres i njezine posljedice iskazuju otpornost djece kao malu. Stoga je ključno uvidjeti načine kako se djeca u institucionalnom obliku skrbi mogu bolje suočavati sa stresnim događajima i kako poraditi na psihološkoj otpornosti.

Zadnji fokus ovog istraživanja odnosio se na **percepciju vlastitog stresa i traume socijalnih radnika**, s obzirom da pripadaju pomažućoj profesiji. Kao pomagači, socijalni radnici mogu se susresti sa psihičkim posljedicama rada s traumatiziranim osobama (Ajduković i sur., 2017.). Kako bi socijalni radnici mogli pomoći drugima, ključno je i održavanje njihovog mentalnog blagostanja, stoga se dio toga u ovom istraživanju htjelo provjeriti. Socijalni radnici uočili su ponajviše pozitivne reakcije na sebi kao što su više suosjećanja, učenje o sebi kroz rad s djecom, zbližavanje s djecom i djelatnicima. Većina je socijalnih radnica uočilo stres, ponajviše u početku pandemije i periodu nakon potresa. Također, većina socijalnih radnica ne uočava doživljaj traume, a one koje su ih uočile ju povezuju s iskustvom potresa. Nadalje, u

kontekstu proživljavanja određene krizne situacije, socijalne radnice percipirale su i odnose s djecom i drugim djelatnicima doma gdje navode ponajviše pozitivno iskustvo, kao što je veća povezanost i kvalitetnija suradnja.

5.1. Ograničenja istraživanja

Metoda za prikupljanje podataka u ovom istraživanju jest polustrukturirani intervju putem Zoom platforme. Archibald i sur. (2019.) navode kako su ograničenja istraživanja putem Zoom platforme poteškoće u spajanju na platformu te loša audio i video kvaliteta. I u ovom istraživanju to se pokazao kao problem, jer dolazi do problema kao što su internetska veza, poteškoće prilikom ulogiranja na Zoom platformu te poteškoće prilikom održavanja komunikacije zbog loše kamere i mikrofona. Posljedično, može se javiti demotivacija sudionika za daljnje provođenje intervjua, te se ujedno prolongira vrijeme trajanja intervjua. Osim toga, Brinkmann (2013.) ističe da se kvalitativno istraživanje odnosi na subjektivnost, te nije podložno objektivnosti, zatim, oslanja se na ljudski sud, pa time ograničava pouzdanost, te se odnosi na određen broj slučajeva, stoga se ne može generalizirati. Isti autor navodi ograničenja unutar samog intervjua, navodeći da se riječi sudionika mogu izvaditi izvan konteksta, što mijenja samo značenje rečenog. Zatim, ograničenje se javlja i kad intervjuer ne uspjeva pratiti i/ili uočiti neverbalnu komunikaciju kod sudionika. Isto tako, problem može nastati ukoliko se intervju održi, a zatim sudionik odluči da ipak ne bi želio/željela da se njegovi podaci obrađuju i prikazuju, što je u potpunosti u redu, no za istraživača smanjuje obujam dobivenih podataka (Salmons, 2014.).

Kod odabira sudionika istraživanja, koristio se namjerni uzorak. Ograničenje je uočljivo u tome što se može odazvati veliki broj socijalnih radnika iz istog dječjeg doma, time se provođenje intervjua može produljiti. Isto tako, odabir je socijalnih radnika na strani samog provoditelja istraživanja. S druge strane, može doći i do neodaziva socijalnih radnika iz određenih domova, pa se javlja poteškoća nedovoljnog obuhvata sudionika, što u ovom slučaju dovodi do toga da se ne može dobiti širi spektar podataka.

5.2. Teorijske i praktične implikacije

U ovom istraživanju, glavni cilj bio je doznati kako su se djeca i socijalni radnici u dječjim domovima u Republici Hrvatskoj suočili i prilagodili novonastalim,

izvanrednim okolnostima pandemije i potresa. Doznali smo da je rad socijalnih radnika u takvim okolnostima izazovan, obujam posla proširen, a potrebe i briga za djecom rastu. Kod djece u pojedinim domovima jasno su uočene promjene koje ukazuju na tešku prilagodbu, poput iskazivanja neugodnih emocija i problema u ponašanju, a posebice na potres. Kod ostale djece koja nisu bila zahvaćena potresom, uočene su pozitivne promjene, kao što su solidarnost, prihvaćanje i bliskost. S obzirom da dosad ovakvo istraživanje nije provedeno, jer su okolnosti pod kojima su se dogodile u potpunosti nepredvidive, ono može poslužiti za neka daljnja istraživanja i promatranja kako bi se što učinkovitije djelovalo, kako na razini pojedinca, tako i šire zajednice, institucija i države. Zbog toga, ovi podaci mogu doprinijeti onim pojedincima, profesionalnim pomagačima, udrugama, neprofitnim organizacijama, državnim i javnim ustanovama te državnom vrhu, koji su zaduženi skrbiti o djeci kojoj je roditeljska skrb oduzeta na bilo koji način. Jedan od tih jest da se treba pobrinuti o evakuacijskim vježbama djelatnika dječjih domova i djece, zaposliti dodatne djelatnike, pravodobno provjeravati sigurnost ustanove u kojima djeca borave te omogućiti alternativni smještaj koji će biti podložan brzim i nepredvidivim promjenama te u takvom smislu osmisliti krizni fond.

Krizne situacije širih razmjera mogu utjecati na širok spektar promjena u institucionalnom obliku skrbi za djecu, koja se odražavaju na socijalne radnike, druge djelatnike, a osobito na djecu. Svi su djelatnici, uključujući i socijalne radnike, zbog navedenih okolnosti morali mijenjati puno toga u svome radu, od uključivanja epidemioloških mjera, pa i do prisilnog premještanja i iseljavanja iz primarnog dječjeg doma u kojem su radili. Zbog toga bi bilo nužno istražiti koji su to mehanizmi rada i prilagodbe koji bi umanjili negativne posljedice utjecaja takve krizne situacije. Od velike bi koristi bila prilagodba i/ili osmišljavanje zakona, pravilnika i drugih odredbi koje bi olakšale određene okolnosti koje se tiču promjena kada naglo nastupe izvanredne okolnosti. Primjerice, svaka ustanova koja omogućava alternativnu skrb djeci trebala bi osmisliti pravilnik u slučaju nastupanja krizne situacije šireg razmjera, koji bi se detaljnije provodio i objašnjavao kroz godišnje edukacije djelatnika. Samim time, korisno bi također bilo obratiti pažnju na dodatnu edukaciju djelatnika o pravilnom reagiranju i postupanju u takvim okolnostima. Save the Children nacionalna je organizacija SAD-u koja se bavi sigurnošću djece prije,

tijekom i poslije katastrofi ili nesreća. U njihovom članku (Save the Children, 2015.) pomno su opisane kategorije pripreme, reagiranja te oporavka na katastrofu. Ustanove su nužne pružiti mir, stabilnost, djeci poznatu rutinu i sigurnu međusobnu interakciju u takvim okolnostima (Save the Children, 2015.). Priprema se odnosi na korake koji obuhvaćaju potrebnu opskrbu hranom, vodom, prvom pomoći i slično, kontinuiranu komunikaciju među djelatnicima i obitelji, vježbe plana evakuacije i ažuriranja takvog pisanog plana kada je to potrebno. Pisani plan bi trebao sadržavati sve potrebne identifikacijske i zdravstvene informacije o djeci, informacije o obitelji i ponovnom susretu s njima, točno određene zadaće djelatnika, kontakte i dogovor s drugim ustanovama i organizacijama koje su spremne pružiti pomoć, određene eksperte koji bi provjeravali pisani plan i davali sugestije te bilježio datume vježbanja takvog plana i evakuacije. U pripremi je poželjno da djeca koja mogu, aktivno sudjeluju u osmišljavanju plana, kao i njihovi skrbnici (save the Children, 2015.). Nadalje, isti sugeriraju kako je bitno voditi razgovore s djecom koji bi trebao biti iskren, uvjeravajući, fokusiran na učenje, u kojem bi se slušalo i uključivalo djecu i njihovo mišljenje te uključivao razloge zbog kojih se plan osmišljava, primjeren njihovoj dobi i zrelosti, što znači da navedeno treba biti bez grafičkih prikaza primjera katastrofa i njezinih posljedica. Time bi se povećala sigurnost djece, a i njih samih. Također, kako je ovo istraživanje vezano uz institucionalnu skrb djece u dječjim domovima, od koristi bi bilo istražiti i komparirati ostale oblike alternativne skrbi za djecu u kriznim situacijama širih razmjera.

Uočene su i promjene kod djece u domu, koje su se odrazile na njihov život u domu, mentalno zdravlje i sveukupnu dobrobit. Bradshaw i sur. (2011.) prema Ajduković i sur. (2020.) odvajaju objektivne i subjektivne čimbenike dobrobiti djece. Objektivni čimbenici su oni koji se odnose na, primjerice, materijalne resurse, okolinske uvjete života, djetetovo akademsko postignuće i slično. Subjektivni čimbenici su zadovoljstvo djeteta obiteljskim i drugim bliskim odnosima, osjećaj sreće, percepciju vlastite i obiteljske situacije te tome slično. Shodno tome, od velikog bi značaja bilo provesti daljnja istraživanja koja bi istraživala trenutnu subjektivnu dobrobit djece u dječjim domovima, posebice kod one djece koja su, prema mišljenju socijalnih radnica, iskazala najviše negativnih reakcija, veći broj pokazatelja posttraumatskih simptoma. Nadalje, uočavanje čimbenika rizika i čimbenika zaštite, može pomoći u

tome da se prodube načini kako umanjiti one čimbenike rizika koji su podložni promjenama. Primjerice, ukoliko su čimbenici rizika nedostatak socijalne podrške i financijskih i materijalnih resursa, onda bi glavni fokus bio na tome da se uoče i prepoznaju koji aspekti socijalne podrške nedostaju, te pritom isprave, bilo putem uključivanja većeg broja udruga, volontera ili profesionalnih pomagača, a materijalnu i financijsku pomoć moglo bi se ogledati u bržem i efikasnijem djelovanju od strane državnog vrha. I zaključno, ovo istraživanje može dati poticaj za longitudinalna istraživanja u uočavanju oporavka kod one djece koja su se teže prilagodila i suočila sa navedenim situacijama i njenim posljedicama.

Nadalje, kako rad socijalnog rada pripada pomažućim profesijama, ovo istraživanje moglo bi potaknuti ostale domene u području rizika i posljedica takve profesije u kriznim situacijama šireg razmjera. Ajduković i sur. (2017.) navode sagorijevanje na poslu i posrednu (vikarijsku) traumatu kao psihološke posljedice pomagačkog rada. Stoga bi od velikog značaja bila korisna i druga istraživanja, posebice ona kvantitativna, kako bi se moglo procijeniti o kojem je obujmu psiholoških posljedica kod socijalnih radnika riječ. Isto tako, bitno je obratiti pozornost na omjer broja djece i socijalnih radnika, te i drugih djelatnika doma.

6. Zaključak

Alternativna skrb za djecu od posebne je važnosti u socijalnom radu, jer se usmjerava na pružanje skrbi djeci koja to ne mogu ostvarivati u obiteljskom okruženju. U alternativnu skrb, kako je u početku prikazano, pripada institucionalni oblik skrbi, te njih sačinjavaju, između ostalog, i domovi za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi. Navedena ustanova djeci pruža razne socijalne usluge, između ostalog i smještaj. Pružanje smještaja implicira da ustanova mora pružati sveobuhvatnu skrb djeci, te djeca skoro pa u potpunosti ovise upravo o njoj. Zbog raznih negativnih učinaka institucionalne skrbi na život djece u domu (Sladović Franz, 2016.), stavlja se veliki pritisak na deinstitucionalizaciju i transformaciju domova, čiji je fokus smanjiti broj djece u domovima, te povećati u izvaninstitucionalnim oblicima skrbi⁴ kako bi se preveniralo izdvajanje djece iz obitelji. Pojavom kriznih situacija širih razmjera, s kakvom se dječji domovi u proteklih nekoliko desetljeća nisu još susreli, javlja se pitanje kvalitete skrbi u takvim izvanrednim okolnostima pandemije i/ili potresa. Teza da se djeca u domu suočavaju s manje socijalne podrške te s više poteškoća u mentalnom zdravlju iz rada Kregar (2004.), doprinosi činjenici da su ta djeca ranjiva, a život u domu za neke tada postaje težak i nepodnošljiv, prilagodba postaje izazovna te je socijalni rad s djecom stavljen pred nove rizike. Istraživanjem se htjelo doznati, kroz intervjuiranje socijalnih radnica koje rade s djecom u dječjem domu, kako se takav oblik skrbi prilagođava na rad s djecom, kako se djeca nose s dodatnim kriznim situacijama izazvanim pandemijom i/ili potresom, kako to utječe na njih, ali i kako utječe na socijalne radnike koji su dio pomagačke profesije. Saznaje se da se obujam rada socijalnog radnika povećao, kao što su se povećali i zahtjevi djece za brigom o mentalnom zdravlju i stabilnom okolinom. Uočavanjem većeg broja čimbenika rizika te neugodnih reakcija na navedene krizne situacije kod djece u domu u navedenim okolnostima upućuje na razumijevanje razloga zbog čega su ona ranjiva i zbog čega je potrebno uložiti trud kako bi im se pomoglo u suočavanju s budućim stresnim situacijama, u pružanju sigurnog okruženja i pravovremenim reakcijama koje će im

⁴ Plan deinstitucionalizacije, transformacije te prevencije institucionalizacije 2018.-2020. godina. Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, na mrežnoj stranici: <https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/MDOMSP%20dokumenti/Plan%202018-2020.pdf>, datum pristupa: 03.04.2022.

pogodovati tijekom života u domu. Rad s djecom u dječjem domu, kako u kriznim okolnostima, tako i u uobičajenim, treba prije svega biti fokusiran na pružanje socijalne podrške, jačanje njihovog mentalnog zdravlja, slike o sebi, međusobnom povjerenju, komunikaciji i uzajamnoj podršci. Osim toga, i socijalnim radnicima potreban je rad na sebi te nužna psihosocijalna pomoć kako bi kvalitetno obavljali svoj posao i u nepredvidivim okolnostima. Kako je prikazano, institucionalna skrb na sebe preuzima velik dio odgovornosti i brige o djeci, pa im je i u ovim uvjetima nužna organizirana podrška kako od lokalne zajednice tako i od države, koja bi i dalje razvijala i poticala deinstitucionalizaciju i transformaciju domova. To znači da je djeci i dalje najprimjereniji i najnužniji oblik skrbi onaj nalik obitelji i u obiteljskom okruženju, kao što su srodnička skrb, udomiteljstvo, obiteljski oblik skrbi te posvojenje. Stoga se ovdje može naučiti kako je sigurnost djece izuzetno bitna, no u slučajevima kada krizna situacija širih razmjera zahvati dječji dom, ona postaje upitna i nestabilna, što se ponajviše odražava u negativnim aspektima života djece u domu ranije prikazanim u ovom radu. U konačnici, alternativna skrb za djecu u kriznim situacijama širih razmjera trebala bi težiti smještaju djece u obiteljskom okruženju koliko je to moguće.

„Popis tablica“

Tablica 1.2.2.1. Čimbenici rizika i zaštite kod djece u alternativnoj skrbi u kriznim situacijama širih razmjera	7
Tablica 4.1.1. Promjene u radu socijalnog radnika tijekom pandemije i/ili nakon potresa s obzirom na poslove socijalnog radnika prije pandemije i/ili potresa	18
Tablica 4.1.2. Procjena zadovoljenja potreba djece u dječjem domu tijekom kriznih situacija širih razmjera	21
Tablica 4.2.1. Negativni i pozitivni utjecaji pandemije i/ili potresa na život u dječjem domu	24
Tablica 4.2.2. Neugodne i pozitivne reakcije djece na krizne situacije	26
Tablica 4.2.3. Pokazatelji doživljaja stresa i/ili traume kod djece u dječjem domu uzrokovane kriznim situacijama	27
Tablica 4.2.4. Čimbenici rizika i zaštite djece u dječjim domovima tijekom pandemije i potresa te procjena otpornosti djece	28
Tablica 4.3.1. Reakcije na kriznu situaciju širih razmjera, uzroci doživljaja stresa te procjena stresa i/ili traume	34
Tablica 4.3.2. Percepcija odnosa s djecom i drugim djelatnicima u domu tijekom pandemije i/ili potresa iz perspektive socijalnog radnika	36

7. Literatura

1. Ajduković, D., Bakić, H. & Ajduković, M. (2017). *Psihosocijalna podrška u kriznim situacijama velikih razmjera*. Zagreb, Hrvatski Crveni križ.
2. Ajduković, M. i Sladović Franz, B. (2004). Samoprocjene ponašanja mladih u dječjim domovima i udomiteljskim obiteljima u Hrvatskoj. *Društvena istraživanja*, 13 (6 (74)), 1031-1054.
3. Ajduković, M., Rajhvajn Bulat, L., Sušac, N. & Vejmelka, L. (2020) Subjektivna dobrobit djece u Hrvatskoj. Zagreb, UNICEF- Ured za Hrvatsku.
4. Archibald, M. M., Ambagtsheer, R. C., Casey, M. G., & Lawless, M. (2019). Using Zoom Videoconferencing for Qualitative Data Collection: Perceptions and Experiences of Researchers and Participants. *International Journal of Qualitative Methods*, 18, 160940691987459.
5. Brinkmann, S. (2013). *Qualitative interviewing*. Oxford University Press.
6. Bulatović, A. (2012). *Posljedice zlostavljanja i zanemarivanja djece predškolskog uzrasta*. *Život i škola*, LVIII (27), 211-221.
7. Dom za djecu Vrbina (2020). *Vijesti i novosti*. Dostupno na mrežnoj stranici: <https://domzadjecuvrbina.hr/>.
8. Doričić, R. (2017). Stjepka Popović (ur.): *Zaštita prava djece i mladih na seksualno zdravlje* Zbornik radova s interdisciplinarnog znanstveno-stručnog skupa Rijeka, 2016. / Stjepka Popović, Jasminka Zloković (ur.): *Djeca i mladi u alternativnoj skrbi: zaštita prava na zdravlje*; Zbornik radova s interdisciplinarnog znanstveno-stručnog skupa *Zaštita prava na zdravlje djece i mladih u alternativnoj skrbi*; Rijeka, 2017.. *Jahr*, 8 (1), 103-107.
9. Guthrie, G. (2010). *Basic Research Methods: An Entry to Social Science Research*. SAGE Publications India Pvt Ltd.
10. Koller-Trbović, N. (2009). Nezaposlenost u doživljaju i iskustvu nezaposlenih mladih u Hrvatskoj. *Ljetopis socijalnog rada*, 16 (1), 91-110.
11. Konvencija o pravima djeteta, Narodne Novine, Međunarodni ugovori, br. 12/1993.

12. Kregar, K. (2004). Socijalna podrška djece smještene u dječjim domovima i udomiteljskim obiteljima u Republici Hrvatskoj. *Ljetopis socijalnog rada*, 11 (2), 229-248.
13. Milas, G. (2009). *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
14. Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku (2019). *Godišnje statističko izvješće o domovima i korisnicima socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj u 2019. godini* [datoteka s podacima]. Dostupno na mrežnoj stranici: <https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/MDOMSP%20dokumenti/Godi%C5%A1nje%20statisticke%20izvjesce%20o%20domovima%20i%20korisnicima%20socijalne%20skrbi%202019..pdf>.
15. Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku (2021). *Godišnje statističko izvješće o domovima i korisnicima socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj u 2020. godini* [datoteka s podacima]. Dostupno na mrežnoj stranici: <https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Socijalna%20politika/Odluke/Godi%C5%A1nje%20statisticke%20izvjesce%20o%20domovima%20i%20korisnicima%20socijalne%20skrbi%20za%202020.%20godinu.pdf>
16. Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku (2018.) *Plan deinstitutionalizacije, transformacije te prevencije institucionalizacije 2018.-2020. godina* [datoteka s podacima]. Posjećeno 21.06.2021. na mrežnoj stranici: <https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/MDOMSP%20dokumenti/Plan%202018-2020.pdf>.
17. Molnar, J. (2012). *Rana privrženost i privrženost u prijateljskim i romantičnim odnosima*. Završni rad. Osijek: Filozofski fakultet, Preddiplomski studij psihologije.
18. Phillips, C. (2008). *Alternative Care: UN Guidelines and global need*. Posjećeno 21.03.2021. na mrežnoj stranici ResearchGatea:

https://www.researchgate.net/publication/295920367_Alternative_Care_UN_Guidelines_and_global_need.

19. Poliklinika za zaštitu djece i mladih grada Zagreba (2010). Dijete i trauma. Posjećeno: 18.05.2021. na mrežnoj stranici Poliklinike za zaštitu djece i mladih grada Zagreba: <https://www.poliklinika-djeca.hr/publikacije/dijete-i-trauma/>.
20. Pravilnik o minimalnim uvjetima za pružanje socijalnih usluga. *Narodne novine*, br. 40/2014.
21. Salmons, J. (2014). *Qualitative online interviews: Strategies, design, and skills* (Second Edition). SAGE.
22. Save the Children (2015). *Protecting Children in Disasters: A Guide for Parks and Recreation Professionals*. Posjećeno 21.05.2022. na mrežnoj stranici [Save the Children.org: https://www.savethechildren.org/content/dam/usa/reports/emergency-prep/GRGS-PARKS-REC-GUIDE.PDF](https://www.savethechildren.org/content/dam/usa/reports/emergency-prep/GRGS-PARKS-REC-GUIDE.PDF).
23. Sladović Franz, B., Kregar Orešković, K. i Vejmelka, L. (2007). Iskustvo života u dječjem domu: Kvalitativna analiza izjava mladih. *Ljetopis socijalnog rada*, 14 (3), 553-578.
24. Sladović Franz, B. (2016). Djeca u alternativnoj skrbi. *Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu*, 225-241.
25. Smith, R., Murray, L. & Martin, F. (2020). *Guidance for Alternative Care provision during COVID-19*. Posjećeno 18.05.2021. na mrežnoj stranici [Child Rights Resource Centre: https://resourcecentre.savethechildren.net/document/guidance-alternative-care-provision-during-covid-19/](https://resourcecentre.savethechildren.net/document/guidance-alternative-care-provision-during-covid-19/).
26. Sušić, N. (2016). *Maslowljeva teorija - Hijerarhija potreba*. Završni rad. Gospić: Veleučilište Nikola Tesla.
27. Topić, B. (2016). *Mentalno zdravlje profesionalnih pomagača*. Diplomski rad. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet.
28. van IJzendoorn, M. H., Palacios, J., Sonuga-Barke, E. J. S., Gunnar, M. R., Vorria, P., McCall, R. B., Le Mare, L., Bakermans-Kranenburg, M. J.,

- Dobrova-Krol, N. A., & Juffer, F. (2011). I. children in institutional care: Delayed development and resilience. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 76(4), 8–30.
29. Vidović, L. i Ivković, Đ. (2011). Smjernice za alternativnu skrb. SOS dječje selo Hrvatska.
30. Zakon o socijalnoj skrbi. *Narodne novine*, br. 157/2013, 152/2014, 99/2015, 52/2016, 16/2017, 130/2017, 98/2019, 64/2020, 46/2022.

8. Prilozi

Prilog 1: Poziv na sudjelovanje te informacije o sudjelovanju u istraživanju

Poštovani,

moje ime je Helena Patek. Pred Vama se nalazi set informacija o istraživanju kojeg provodim za svoj diplomski rad. Stoga Vas pozivam na sudjelovanje u istraživanju u kojem ispitujem Vaše mišljenje o dolje navedenoj situaciji. Zahvaljujem se ako se odlučite sudjelovati u istraživanju te što pokazujete interes za sudjelovanjem!

Uvjet za sudjelovanje:

- da ste zaposleni kao socijalni radnik/socijalna radnica u dječjem domu*

Cilj je ovog istraživanja dobiti mišljenje socijalnih radnika o prilagodbi i funkcioniranju djece i samih socijalnih radnika u dječjim domovima, tijekom i nakon krizne situacije širih razmjera uzrokovana pandemijom covid-19 i potresom. Stoga, željela bih saznati Vaše viđenje trenutne situacije, kako bih razumjela i prikazala rad s djecom u institucionalnom obliku skrbi tijekom i nakon navedenih događaja.

Vaše mišljenje bih istražila putem intervjua koji bi pomogao produbiti razumijevanje rada s djecom u dječjim domovima, organizaciju rada, zadovoljenje potreba djece, proživljavanje stresa i traume te što pomaže, a što otežava djeci suočavanje s kriznim situacijama širih razmjera.

Intervju bi se održao putem video poziva, koristeći se dostupnim programima/aplikacijama. Trajao bi između sat i sat i pol vremena, tijekom čega bih vodila bilješke te uz Vaš pristanak snimila razgovor kako bih što preciznije zabilježila sve informacije koje ćete nam dati. Zbog toga, sve što kažete i sve što je snimljeno bit će sačuvano na sigurnom mjestu, te dostupno samo i isključivo osobi koja vodi intervju i njezinoj mentorici.

Sudjelovanje u istraživanju je dobrovoljno, te u bilo kojem trenutku možete odbiti sudjelovati, a svi podaci koje navedete bit će uništeni. Slobodni ste odlučiti na koja pitanja ćete odgovoriti, a na koja ne. Sve informacije i podatke koje ćete nam dati su

povjerljivi, bit će stavljeni pod šifrom i nigdje se neće koristiti Vaše ime i prezime ili bilo koji drugi osobni podatak na temelju kojeg se može otkriti Vaš identitet.

Kontakt:

U slučaju da ste voljni sudjelovati u istraživanju i želite potvrditi sudjelovanje, ili imate pitanja ili nejasnoća u vezi istraživanja zamolila bih Vas da kontaktirate osobu koja provodi istraživanje putem e-mail adrese: helena.patek@student.pravo.hr ili na broj: 0921886604.

Prilog 2: Polustrukturirani intervju

1. Dob:

Spol:

Godine staža u domu:

Mjesto/grad u kojem radite:

Naziv dječjeg doma u kojem radite:

Tip/vrsta dječjeg doma (dom za djecu bez adekvatne roditeljske skrbi, dom za djecu s problemima u ponašanju, dom za djecu s teškoćama u razvoju, itd.):

Državni/nedržavni dom:

Broj djece u domu na smještaju ili boravku:

Ispostava/podružnica:

Pružanje neke druge socijalne usluge:

2. Opišite svoj uobičajeni posao kao socijalni radnik u domu, prije pandemije?

3. Koje ste krizne situacije širih razmjera doživjeli u vašem domu u proteklih godinu dana?
4. Kako je pandemija utjecala na život djece u dječjem domu? Što uočavate kod djece prilikom rada s njima?
5. Kako je portres utjecao na život djece u dječjem domu? Što uočavate kod djece prilikom rada s njima?
6. Kako biste opisali utjecaj pandemije koronavirusa na vaš rad kao socijalni radnika?
7. Kako je utjecao na rad vaših kolega i odgajatelja?
8. Kako biste opisali utjecaj potresa na vaš rad kao socijalnog radnika?
9. Kako je utjecao na rad vaših kolega i odgajatelja?
10. Kako biste opisali zadovoljenje potreba djece tijekom tih kriznih situacija širih razmjera?
 - Kako biste opisali zadovoljenje fizioloških potreba djece?
 - Kako biste opisali zadovoljenje potrebe za sigurnošću?
 - Kako biste opisali zadovoljenje potrebe za ljubavlju i pripadanjem?
 - Kako biste opisali zadovoljenje potrebe za poštovanjem?
 - Kako biste opisali zadovoljenje potrebe za samoaktualizacijom?
11. S obzirom na navedene krizne situacije širih razmjera, kako vidite čimbenike rizika prilikom prilagodbe djece?
12. S obzirom na navedene krizne situacije širih razmjera, kako vidite čimbenike zaštite prilikom prilagodbe djece? Kako biste vlastitim riječima procijenili otpornost djece u domu, ako ih uočavate, prilikom suočavanja s kriznim situacijama širih razmjera?
13. Po čemu prepoznajete da su neka djeca doživjela stres i traumu tijekom ovog razdoblja? Ako uočavate stres, kako ga procjenjujete s obzirom na razinu? Ako uočavate traumu, kako ju procjenjujete?

14. Koja se djeca, po Vašem mišljenju, lakše, a koja teže prilagođavaju novonastalim okolnostima? O čemu to ovisi? Kakve razlike u prilagodbi uočavate s obzirom na dob djece?
15. Što ste kod sebe uočili prilikom rada s djecom? Kako procjenjujete vlastiti stres? Kako procjenjujete vlastitu traumu? Kako percipirate odnos s djecom u domu a kako s drugim kolegama?
16. Ima li nešto što se specifično uočili u radu u dječjem domu i životu djece tijekom ovog razdoblja?

Prilog 3:

Poslovi socijalnog radnika u dječjem domu prije pandemije

IZJAVE SUDIONIKA	KODOVI	KATEGORIJE
<i>"...znači za prijem i otpust korisnika..." (9)</i>	<ul style="list-style-type: none"> - prijem korisnika - otpust korisnika 	RAD NA PRIJEMU I OTPUSTU KORISNIKA
<i>"...kontakti s centrima, kontakti s liječnicima..." (1)</i> <i>"...suradnja sa roditeljima, volonterima...Suradnje s centrima i sa školama..." (2)</i> <i>"...pronalazak udomiteljskih obitelji u suradnji sa centrom za socijalnu skrb..." (2)</i>	<ul style="list-style-type: none"> - kontakt s nadležnim ustanovama - kontakt s roditeljima - kontakt s udrugama i volonterima - suradnja s bitnim institucijama - suradnja s roditeljima - suradnja s volonterima 	KONTAKTIRANJE I SURADNJA S OSOBAMA I INSTITUCIJAMA IZVAN DJEČJEG DOMA
<i>"...otvaranje dosjea, provedba kroz matične knjige,..." (1)</i> <i>"upisivanje djeteta u matičnu knjigu, u pomoćnu matičnu knjigu, formira se dosije, ulaz u te kartoteke,..." (3)</i> <i>"... tako da sam pisala neke dopise..." (4)</i>	<ul style="list-style-type: none"> - otvaranje dosjea - upisivanje u matičnu i pomoćnu knjigu - vođenje kartoteke - pisanje dopisa - vođenje zapisnika - vođenje dokumentacije - sređivanje administracije 	ADMINISTRATIVNI POSLOVI

<p>“...pomoć recimo odgajateljima...” (1) “...a drugi dio sam se uključivala kao odgajatelj...” (7)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - pomoć odgajateljima - obavljanje odgajateljskog posla 	ODGAJATELJSKI POSLOVI
<p>“...radilo se savjetovanje i pomaganje...” (3) “... onda se piše individualni plan i program u suradnji s korisnikom...” (3) “Ja sam djecom obavljala individualne i grupne razgovore. Radila sam neke radionice s njima...” (4) “...moj posao koji ide uz rad s roditeljima djece koje su na smještaju...” (8)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - savjetovanje i pomaganje - grupni i individualni rad - pisanje individualnog plana i programa - rad s roditeljima 	SOCIJALNI RAD S DJECOM I SOCIJALNI RAD S OBITELJI
<p>“...upoznavanje s poslom, s mentoricom sam se upoznala...” (4) “...upoznala i s ovom našom aplikacijom...” (4)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - upoznavanje s poslom socijalnog radnika - pripravnštvo 	OBAVLJANJE PRIPRAVNIŠTVA

Prilog 4:

Iskustvo krizne situacije širih razmjera u dječjem domu

IZJAVA SUDIONIKA	ISKUSTVO PANDEMIJE	ISKUSTVO POTRESA
“Pandemiju i potrese.” (1)	<u>X</u>	<u>X</u>
“...imamo ovu situaciju lock down i potres, što smo oboje osjetili.” (2)	<u>X</u>	<u>X</u>
“...kod nas se potres nije osjetio. Bilo je blago, mislim nije bilo nikakvih...nije se ništa razrušilo, samo se malo treskalo i to sam bila prisutna...bio nam je stresni lock down u trećem mjesecu. To je bilo strava.” (3)	<u>X</u>	<u>X</u>
“...pandemija koronavirusa i potres što nas je zadesio u dvanaestom mjesecu.” (4)	<u>X</u>	<u>X</u>
“...onaj potres 29. prosinca...uz koronu i pola naših zaraženih, to nam je baš	<u>X</u>	<u>X</u>

<i>bilo onako...” (5)</i>		
<i>“Pa potres. A i pandemija,...” (6)</i>	<u>X</u>	<u>X</u>
<i>“Doživjeli smo potres malo manje...A što se tiče same korone, a tu se puno toga promijenilo, dakle i sama struktura rada, način rada, organizacija rada.” (7)</i>	<u>X</u>	<u>X</u>
<i>“Pa doživjeli smo pandemiju korona virusa...I ono je što je bilo vrlo krizno je bio potres...” (8)</i>	<u>X</u>	<u>X</u>
<i>“ Mi s potresom nismo imali apsolutno nikakve veze. Tako da isključivo s čime smo se mi nosili jest kovid pandemija.” (9)</i>	<u>X</u>	
<i>“Pa potres i pandemija.” (10)</i>	<u>X</u>	<u>X</u>
<i>“Pa što smo doživjeli pandemiju.” (11)</i>	<u>X</u>	

Prilog 5:

Utjecaj kriznih situacija širih razmjera na rad socijalnog radnika i drugih djelatnika

IZJAVA SUDIONIKA	KODOVI	KATEGORIJE
<i>“Nekada smo imali puno više stručnih timova, a sada se to sve održava nekad online...” (1) “Imamo čak i više posla s obzirom da se škola održava online, pa su djeca tu konstantno preko dana...Više imaju posla odgojitelji...” (1)</i>	PROMJENA KOLIČINE POSLA	SMANJENA KVALITETA RADA
<i>“...definitivno da je smanjen taj osobni kontakt sa korisnicima što se tiče roditelja i ovih obitelji na terenu,...” (2) “Isto tako su oni definitivno manje u kontaktu.” (2)</i>	SMANJENJE KONTAKATA S KORISNIKOM	
<i>“ Imali smo određene zaposlenike koji su odmah nakon potresa otišli na bolovanje i koji su se na posao vratili tek prošli tjedan... “ (6)</i>	SMANJENJE STRUČNOG KADRA	
<i>“Onda sam ja bila jako nervozna da ja neću stići, a došlo hrpa nove djece i tu su</i>	ZAOSTACI U RADU	

<i>nam se nagomilali zaostaci...još ono morali smo obući ona glupa odijela ma užas...” (3)</i>		
<i>“Isto tako, morali smo odbiti šezdeset djece, jer ih nemamo gdje smjestiti.” (10)</i>	SMANJENJE PRIJEMA KORISNIKA	
<i>“...a došlo hrpa nove djece i tu su nam se nagomilali zaostaci...” (3)</i>	VELIKA FLUKTUACIJA KORISNIKA	
<i>“...u tom periodu je bila veća usredotočenost možda na tu situaciju vezano uz Covid, nego uz situaciju mog dolaska kao pripravnika.” (6)</i>	NEKVALITETNO PRIPRAVNIŠTVO	
<i>“...smanjeni prostorni kapacitet.” (8)</i>	SMANJENI PROSTORNI KAPACITETI	
<i>“Zbog epidemioloških mjera budemo nekada na terasi, dobivamo upute da skratimo vrijeme, tipa imate manje od sat vremena, odnosno pola sata, da je manji protok ljudi ovdje u kući... (1)</i>	PROVOĐENJE NOVIH SMJERNICA ZA RAD U DJEČJEM DOMU	NOVI OBLICI I NAČINI RADA
<i>“Više je telefonski, više je išao preko telefona i s ovima koji dolaze na savjetovanje i pomaganje. A i recimo, u nekakvim smo, kao ustanova, projektima, uglavnom i ja jesam uključena u neki dio toga, pa smo isto tako preko zoom-a s drugim kolegama...Imamo manje ovog živog kontakta i savjetovanje preko maske, to je potpuno drugačije nego kada vidite čovjeka s kim razgovarate...” (8)</i>	PROMJENE U KOMUNIKACIJI	
<i>“...jedna kolegica je radila 21 dan, išla je kući ali je radila 21 dan bez slobodnog dana.”(3)</i>	PREKOVREMENI RAD	
<i>“Pa onda je bilo ono jedan radi u timu a i b, mislim ljudi su se toliko iscrpili.” (3) “Dan prije onog najjačeg petrinjskog potresa, ja sam si nekako mislila napraviti nekakav plan kud tko ide i onda smo mi dan ranije ispraznili tu dvoranu za slučaj ne daj Bože nekog potresa i dole smo se sve dogovorili tko ide s kata...” (8)</i>	OSMIŠLJAVANJE NOVIH TIMOVA I RASPOREDA	
<i>“Najteže je to što ti ne radiš kao socijalni radnik, nego radiš kao odgajatelj. Pa mislim, onda imaš još i više posla gdje su djeca više traumatiziranija...” (3)</i>	RAD NA DRUGOJ POZICIJI	

<p><i>“Apsolutno se u temelju promijenio rad, zato što radim na drugoj lokaciji, nisam s djecom, odlazim djeci u jednu kuću, pa u drugu... nemogući uvjeti rada.” (10)</i></p>	<p>PROMJENA LOKACIJE</p>
--	--------------------------

Prilog 6:

Procjena zadovoljenja potreba djece u dječjem domu tijekom kriznih situacija širih razmjera

IZJAVA SUDIONIKA	KODOVI	KATEGORIJA
<p><i>“Kod nas je sve normalno funkcioniralo što se tiče zadovoljenja fizioloških potreba.” (2)</i> <i>“Puno djece nije moglo baš spavati.” (4)</i> <i>“...ono što mi sad prvo padne na pamet je zapravo nedostatak sna djece podosta.” (6)</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Uspješno zadovoljenje fizioloških potreba - Nezadovoljena potreba za snom 	<p>ZADOVOLJENJE FIZIOLOŠKIH POTREBA</p>
<p><i>“Odmah nakon potresa nisu se osjećali sigurno...” (1)</i> <i>“Najviše su njihovi odgajatelji bili tu da ih umire, a naravno i po potrebi i je to. Dodatno, psiholozi koji su razgovarali s njima. I evo psihijatar koji dolazi dva puta mjesečno...” (2)</i> <i>“Vezano za koronu, nismo vidjeli nikako poteškoće. Jedino kad je bio potres, onda su djeca tada bila malo uznemirena.” (5)</i> <i>“ Mi smo se svi kao socijalni radnici trudili da djeci stvorimo to sigurno ozračje i da šta god je trebalo... njima je dosta obitelj bila u prvom planu, tako da su težili to je sigurnosti i zaštiti koju bi im njihovi roditelji pružili, ali to u ovoj situaciji uopće nije bilo moguće...” (6)</i> <i>“Odgajatelj i stručni tim su im bili na raspolaganju za razgovor, za bilo kakvu pomoć i podršku. Puno se</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Osjećaj nesigurnosti - Osjećaj sigurnosti koji im pružaju djelatnici dječjeg doma - Nemogućnost dobivanja osjećaja sigurnosti od vlastitih roditelja i obitelji 	<p>ZADOVOLJENJE POTREBE ZA SIGURNOSTU</p>

<p><i>razgovaralo, provodile su se radionice... ” (7)</i> <i>“ Potpuno su bili sigurni od apsolutno svega...s druge strane, onaj emocionalni dio sigurnosti nije bio takav...ali njihovi bližnji nisu bili s njima, dakle automatski nedostatak te nekakve emocionalne sigurnosti... ” (9)</i></p>		
<p><i>“Njima fali obitelj...Ja vam mogu reći da ih mi sigurno prihvaćamo i pokazujemo privrženost i prihvaćanje i ljubav, grljenje.” (1)</i> <i>“Probali smo koliko smo mogli organizirati kontakte preko prozora. Naravno to nije isto.” (2)</i> <i>“Ta potreba nije uopće zadovoljena. Nisu mogli ići do svojih.” (3)</i> <i>“...mi se uvijek trudimo, mi i odgajatelji da im pružimo i nekakvo prijateljstvo i ljubav...”(4)</i> <i>“...najviše stradali prijateljski odnosi, odnosi sa prijateljima iz razreda, vršnjacima ili iz sportskih nekih klubova...” (7)</i> <i>“Od ovog prvog vala smo se još više svi zbližili i stvarno imamo prilično divnu djecu koja imaju jako otvoren odnos s nama. Naravno da im fali taj dio pripadanja i bliskosti s vanjskim svijetom...” (9)</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Omogućavanje od strane djelatnika - Nemogućnost zadovoljenja od strane obitelji i prijatelja - Omogućavanje ustanove na ostvarivanje kontakta s vlastitom obitelji - Osjećaj pripadanja domu/grupi u kojem se nalaze 	<p>ZADOVOLJENJE POTREBE ZA LJUBAVLJU I PRIPADANJEM</p>
<p><i>“...poštuje ih se jednako sada kao što ih se i prije poštivalo...sklapaju velika prijateljstva ovdje...” (1)</i> <i>“Pa nisam baš sigurna da li je baš ova pandemija utjecala na to...” (2)</i> <i>“...to je možda bilo smanjeno, rekla bih...ne ideš, ne družiš se, pa imaš lošija mišljenja o sebi, pa ne možeš savladati tu online školu. U tom kontekstu im je bilo smanjeno</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Poštivanje djece od strane djelatnika - Neuočavanje promjene u poštivanju - Smanjeno samopoštovanje kod djece - Poštivanje djelatnika i ostale djece od strane djece - Nepoštivanje djelatnika - Dodatni rad na 	<p>ZADOVOLJENJE POTREBE ZA POŠTOVANJEM</p>

<p><i>samopoštovanje... ” (3)</i> <i>“Tu nema nekakvih krivih pogleda, čudnih optužbi ili nekakvih ružnih riječi osuđivanja zato što je netko zaražen ili bio zaražen.” (5)</i> <i>“...mislim da oni onako međusobno jedni s drugima, što se tiče same djece, da su imali dosta poštovanja jedni prema drugima...” (6)</i> <i>“...radi se s njima, individualno se radilo s njima i radi se s njima i stručni timovi provode grupne radionice i individualno...” (7)</i> <i>“...djeca ne smiju izlaziti, ne smiju se kretati i onda su oni sami u sebi malo nervozni i osjećaju da nešto nedostaje i onda ovaj neki dio poštovanja prema drugima pa se pojavi impulzivnost.” (8)</i> <i>“Oni su jako dobro poštivali ta pravila i oni su to totalno prihvatili, bez ikakvih nekakvih dodatnih razgovora i uvjeravanja.” (11)</i></p>	<p>poštovanju i samopoštovanju</p> <ul style="list-style-type: none"> - Poštivanje novih epidemioloških pravila u ustanovi 	
<p><i>“Unazad godinu dana ne vidimo nikakve promjene u smislu da je ova situacija do toga dovela da se ta potreba ne može zadovoljiti.” (1)</i> <i>“Bilo je djece koja su malo snalažljivija, pa su čak procvjetala tijekom ovog razdoblja. ” (3)</i> <i>“Sad je to malo teže s obzirom na situaciju. Imamo par curica koje jako vole plesati sad mi njih nažalost nemamo gdje upisati na ples ili na neke sportske aktivnosti...” (4)</i> <i>“Pa u tom slučaju su odgajatelji najviše radili individualno s djecom...” (7)</i> <i>“Znači, teško su prihvaćali činjenice vezane uz potres...idu u drugu školu i nemaju nikakve aktivnosti. ” (10)</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Neuočavanje promjena u zadovoljenju potrebe za samoaktualizacijom - Neuočavanje povezanosti zadovoljenja potrebe za samoaktualizacijom i utjecajem kriznih situacija širih razmjera - Poboljšanje samoaktualizacije uslijed online nastave i angažiranja djelatnika te prihvaćanje činjenica vezanih uz pandemiju i/ili potres - Pogoršanje samoaktualizacije uslijed nedostatka aktivnosti i druženja 	<p>ZADOVOLJENJE POTREBE ZA SAMOAKTUALIZACIJOM</p>

Prilog 7:

Negativan utjecaj pandemije i/ili potresa na život djece u dječjem domu

IZJAVA SUDIONIKA	KODOVI	KATEGORIJE
NEGATIVNO		
<p><i>“Uskratila im se sloboda kretanja, sloboda biranja i nekako je pandemija njih dodatno zatvorila u kuću i ne kako ih je ugrozila.” (11)</i></p>	<p>OGRANIČENJE IZLETA, DRUŽENJA</p>	<p>OGRANIČENJE SLOBODE I KRETANJA</p>
<p><i>“Znači nisu nam dolazile neke udruge. Jedno vrijeme nije bilo ni volontera...” (2)</i></p>	<p>OBUSTAVA UDRUGA I VOLONTERA</p>	<p>OBUSTAVA UDRUGA I VOLONTERA</p>
<p><i>“oni nisu mogli vidjeti svoju obitelj, znači roditelje...” (4)</i></p>	<p>-NEMOGUĆNOST ODLASKA KUĆI -NEMOGUĆNOST VIĐANJA SVOJE OBITELJI</p>	<p>OBUSTAVA ODLAZAKA KUĆI I SUSRETA S OBITELJI</p>
<p><i>“...i nedostatak tih, da se odlazi na psihoterapije...” (3)</i></p>	<p>OBUSTAVA PSIHOTERAPIJA</p>	<p>NEMOGUĆNOST KORIŠTENJA USLUGA</p>
<p><i>“...ja uopće nisam mogla komunicirati s njima i bile su kao zatočene u jednoj prostoriji i svi su komunicirali s njima onako izvana i dosta je to...ostavilo traga na njima...” (4)</i></p>	<p>OTEŽANA KOMUNIKACIJA ZBOG IZOLACIJE</p>	<p>IZOLACIJA DJECE</p>
<p><i>“...ostavilo traga na njima, ali najviše ja mislim da se to i ta pandemija nakon onog potresa, da je najviše utjecalo preseljenje...” (4)</i></p>	<p>-MIJENJANJE LOKACIJE ZBOG POTRESA</p>	<p>PRESELJENJE ZBOG POTRESA</p>
<p><i>“Iz mojeg kuta, da su klinci opterećeni, pomalo jesu, obzirom da im se taj ritam i školovanje, nastava poremetio...” (5)</i></p>	<p>ŠKOLOVANJE I NASTAVA</p>	<p>PROMJENE U ŠKOLOVANJU</p>

<p>“Puno su nervozni i mi smo jer smo ograničeni sa svih strana i nama se jako povećao broj djece...” (7)</p> <p>“...ali nemamo kud s njima, dakle smanjen je kapacitet zbog tog potresa...” (1)</p>	<p>-POVEĆANJE BROJA DJECE U DOMU</p> <p>-SMANJEN PROSTORNI KAPACITET</p>	<p>PREKAPACITIRANOST</p>
--	--	--------------------------

Prilog 8:

Pozitivan utjecaj pandemije i/ili potresa na život djece u dječjem domu

IZJAVE SUDIONIKA	KODOVI	KATEGORIJE
POZITIVNO		
<p>“...bili smo podijeljeni u ta dva tima pa smo se izmjenjivali, malo smo bili kod kuće, pa malo radili i bili smo organizirani to što smo znali s kojom grupom djecom radiš i to nam je bilo dosta olakšalo, i nama i djeci, jer su znali šta mogu očekivati, a mi bi se pripremili za rad s njima.” (7)</p>	DRUGAČIJI NAČIN RADA	EFIKASNA ORGANIZACIJA RADA S DJECOM
<p>“Online nastava je bila organizirana tako da su oni dobili zadatke pa smo mi mogli to pratiti putem teamsa ili drugog oblika i nije tu bilo nekog prevelikog stresa, pohvatala su djeca to brzo.” (7)</p>	DRUGAČIJI OBLIK NASTAVE	EFIKASNA ORGANIZACIJA NASTAVE
<p>“Mi smo odmah prošli onaj plan evakuacije i vježbali s njima...” (5)</p>	RADIONICE NA TEMU POTRESA VJEŽBE EVAKUACIJE	PRIORITIZACIJA UČENJA I NAČINA REAGIRANJA U KRIZNIM SITUACIJAMA ŠIRIH RAZMJERA

Prilog 9:

Negativne reakcije djece na pandemiju i/ili potres

IZJAVA SUDIONIKA	KODOVI	KATEGORIJE
NEGATIVNO		
<p>“...uočavamo neke poteškoće u</p>	- OTPOR	POTEŠKO

<i>ponašanju, tipa otpor” (2) “...nekakvu malu destrukciju...” (2)</i>	- DESTRUKCIJA	ĆE U PONAŠANJU
<i>“...verbalnu agresiju...” (2)</i>	- VERBALNA AGRESIJA - ISKAZIVANJE STRAHA	VERBALIZACIJA
<i>“To da su bili više nervozni, više frustrirani...” (3) “...smanjila se tolerancija...” (3) “...to ih je jako uznemiravalo, jer bili su onako dosta rastreseni zbog toga...” (4) “Depresivniji su, nižeg raspoloženja i pa čak i smanjenih interesa, nekako bezvoljniji su...” (7) “... zapravo bili su užasno zabrinuti za svoje roditelje i za one koji su ostali van doma...” (9)</i>	- FRUSTRACIJA - NERVOZA - SMANJENA TOLERANCIJA - UZNEMIRENOST - RASTRESENOST - DEPRESIVNOST - NIŽE RASPOLOŽENJE - BEZVOLJNOST - SMANJENI INTERESI - ZABRINUTOST	NEGATIVNE MISLI I EMOCIJE

Prilog 10:

Pozitivne reakcije na utjecaj pandemije i/ili potresa

IZJAVE SUDIONIKA	KODOVI	KATEGORIJE
POZITIVNO		
<i>“...ova naša djeca zapravo jako strpljiva...” (1) “...i iznad mojih očekivanja su prihvatila tu nekakvu samoizolaciju...” (1)</i>	- STRPLJIVOST - PRIHVAĆANJE	POZITIVNE MISLI I OSJEĆAJI

Prilog 11:

Pokazatelji doživljaja stresa i/ili traume kod djece u dječjem domu uzrokovane pandemijom i/ili potresom

IZJAVE SUDIONIKA	KODOVI	KATEGORIJE
<i>“...verbalizirali su strah...ne razgovarati” (1) “...neki su šutljivi...” (3) “...njihovim konstantnim pitanjima recimo o potresu i koroni.” (4)</i>	- govorili su kako ih je strah - nisu htjeli verbalizirati - ispitivali su o potresu i koroni - ispitivali su o	UČESTALIJA VERBALIZACIJA ILI NEVERBALIZACIJA O PROBLEMU

	bližnjima	
<p>“...jedna djevojčica se uslijed problema zna povući...” (1) “...idu u agresiju...” (3) “...neki su hiperaktivni...” (5) “...uslijedilo je plakanje...” (6) “...burno reagiranje...” (6) “...povlače se u sebe...” (7) “...ona se malo zaletila...” (8)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - povlačenje - agresivno ponašanje - hiperaktivnost - plakanje - burno reagiranje 	PROMJENE U PONAŠANJU
<p>“...izražavali su strah...” (1) “...više su nerovzni...” (3) “...zbunjenost i uplašenost...” (6) “...čak su i više depresivni...” (7) “...svima je bio strah ići u školu...” (9)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - strah - nervoza - zbunjenost - uplašenost - depresivnost 	IZRAŽENJE NEGATIVNE EMOCIJE I AFEKTIVNI POREMEĆAJI
<p>“...povraćanje...” (6) “...teže zaspu navečer...” (7)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - povraćanje - poteškoće sa spavanjem 	TJELESNI SIMPTOMI

Prilog 12:

Čimbenici rizika pri prilagodbi djece u dječjem domu tijekom součavanja s pandemijom i/ili potresom

		ČIMBENICI RIZIKA	IZJAVE SUDIONIKA
INDIVIDUALNE OSOBINE I ŽIVOTNO ISKUSTVO	<ul style="list-style-type: none"> ● Osobine ličnosti 	<ul style="list-style-type: none"> ● Kognitivne sposobnosti 	<p>“...intelektualne teškoće...” (3) “Neozbiljnost, da nisu dovoljno zreli...” (5)</p>
	<ul style="list-style-type: none"> ● Stupanj izloženosti katastrofi i prethodna izloženost traumama 	<ul style="list-style-type: none"> ● Strah za vlastiti život ● Fizička blizina katastrofi ● Prethodno traumatsko iskustvo 	<p>“...jer je izražavao baš jake fobije od potresa i od toga da ostane negdje sam...” (4) “...Imali smo jednu djevojčicu koja je iz Siska ona je govorila da osjeća potres i kada ovdje nije...” (1) “...djeca koja su i prije</p>

			<i>imali više trauma... ” (8)</i>
	<ul style="list-style-type: none"> • Svakodnevna stresna iskustva i suočavanje sa stresom 	<ul style="list-style-type: none"> • Stresni događaji nakon katastrofe - Preseljenje, zahtjevni proces obnove stambenog prostora • Strategije suočavanja - ljutnja, okrivljavanje sebe ili drugih, izoliranje, povlačenje, negiranje 	<p><i>“...vezana za školu, za promjene škole, kolega, učitelja,... ” (6)</i></p> <p><i>“Smanjenje tih socijalnih kontakata, veća zatvorenost... ” (7)</i></p> <p><i>“...djece koja su i prije covida bila ovdje je ipak nekako stabilnija od ove djece koja su došla nakon pandemije... ” (7)</i></p> <p><i>“... dok se recimo djeca koja su malo više introvertirana nekako to drže u sebi... ” (4)</i></p>
	<ul style="list-style-type: none"> • Sociodemografska obilježja 	<ul style="list-style-type: none"> • Djevojčice - simptomi depresije, posttraumatskog stresa • Dječaci - neprijateljstvo, agresija, problemi u ponašanju • Dob - mlađa djeca više ovise o skrbi te iskazuju više simptoma stresa kada su odvojena od roditelja i kada su izloženi medijima adolescenti više svjesniji učinaka katastrofa 	<p><i>“...ako djeca imaju sklonost tom agresivnom ponašanju... ” (2)</i></p> <p><i>“...problemi u ponašanju... ” (3)</i></p> <p><i>“Isto tako i depresija, više je izraženo definitivno kod neke djece.” (2)</i></p> <p><i>“...imamo mi korisnike koji nekako teže tom agresivnom ponašanju... ” (6)</i></p> <p><i>“...jako stresno za stariju djecu, ali mlađima uopće neću komentirati.” (9)</i></p> <p><i>“Teže se prilagođavaju djeca koja su starija, koja su svjesna situacije... ” (10)</i></p> <p><i>“...Malci traže definitivno puno više pažnje i po prirodi više pažnje traže.” (5)</i></p>

NEPOSREDN O SOCIJALNO OKRUŽENJE I KARAKTERI STIKE ZAJEDNICE	<ul style="list-style-type: none"> ● Socijalna podrška 	<ul style="list-style-type: none"> ● Nedostatak socijalne podrške 	<p><i>“Imaju loše odnose neki s odgajateljima, odnosno i s drugom djecom...” (3)</i></p> <p><i>“Recimo bilo je dosta izražena ponekad agresivnost između njih znali su se posvađati, derati jedni na druge, tako da najviše odnos između samih njih, ali njih prema odgajateljima. Onda njihov odnos u školi prema ostalim kolegama i učenicima, prema učiteljima.” (4)</i></p> <p><i>“...ako bi se sad trebali preseliti natrag, da bi moglo biti prekida povezanosti, prijateljstva koje su oni tamo tek stvorili.” (6)</i></p> <p><i>“...pa sigurno da je otežala nestabilnost odgajatelja u pojedinim grupama... nisu imali stabilnu grupu u kojoj su došli...” (7)</i></p>
	<ul style="list-style-type: none"> ● Obitelj 	<ul style="list-style-type: none"> ● Slaba kvaliteta odnosa roditelja i djece, razdvojenost djeteta od roditelja 	<p><i>“...ali recimo to što nisu mogli vidati roditelje, to što su možda izolirani od okoline...” (4)</i></p> <p><i>“...koja nisu razvila sigurnu privrženost...” (8)</i></p>
	<ul style="list-style-type: none"> ● Resursi zajednice 	<ul style="list-style-type: none"> ● Nedostatak materijalnih resursa ● Nedostatak socijalne podrške ● Nekompetentnost zajednice da djeluje 	<p><i>“...prostorni uvjeti su jedan čimbenik rizika...ako su u malom prostoru, ako prostor nije prilagođen njima i teže im je...” (3)</i></p> <p><i>“Online škola mi se čini kao čimbenik rizika, zato što imaju, odnosno, teško im je savladati gradivo online.” (3)</i></p> <p><i>“...volontera koji su došli davati instrukcije djeci i to je sad potpunosti ukinuto, to se baš vidi da</i></p>

			<p><i>je teško palo djeci.” (7)</i> <i>“...djeca nisu mogla odlaziti na treninge i to im je jako falilo...djeca koja vole ići u kino ili knjižicu, to je isto bilo onemogućeno.” (7)</i> <i>“Nemaju dostupne sve mogućnosti, resurse koji imaju djeca u većim gradovima, mala sredina ne pogoduje njima.” (7)</i> <i>“Nisu se mogli pratiti kod psihijatra.” (10)</i> <i>“Nepostojanje pomoći od ministarstva pri kupovini nove kuće.” (10)</i></p>
<p>DRUŠTVENO OKRUŽENJE I ULOGA MEDIJA</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Prenošnje eksplicitnog sadržaja • Nepoštivanje privatnosti djece 		<p><i>“...i na mobitelu tražili aplikacije gdje su potresi i kad su potresi...” (10)</i> <i>“...danas informacije brže kolaju...oni će jednog dana čitati o sebi...” (10)</i></p>

Prilog 13:

Čimbenici zaštite pri prilagodbi djece u dječjem domu tijekom součavanja s pandemijom i/ili potresom

		ČIMBENICI ZAŠTITE	IZJAVE SUDIONIKA
<p>INDIVIDUALNE OSOBINE I ŽIVOTNO ISKUSTVO</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Osobine ličnosti 	<ul style="list-style-type: none"> • Kognitivne sposobnosti - svjesnost promjena 	<p><i>“Ako su intelektualno razvijeni onda će neke stvari lakše shvatiti, prihvatiti...” (3)</i> <i>“Kognitivne sposobnosti,...” (4)</i></p>
	<ul style="list-style-type: none"> • Stupanj izloženosti katastrofi i prethodna izloženost traumi 		<p><i>“Oni su od malena jadni doživjeli svašta, tak da rekla bih da su se ta djeca čak bolje prilagodila na neke stvari, nego što bi djeca u općenitoj nekoj populaciji...” (3)</i></p>

	<ul style="list-style-type: none"> • Svakodnevna stresna iskustva i suočavanje sa stresom 	<ul style="list-style-type: none"> • Aktivno suočavanje - usmjerenost na emocije ili probleme 	<p>“Pa možda se lakše prilagođavaju na ove situacije ekstrovertirana djeca koja ispoljavaju sve što misle i osjećaju odmah...koliko su otvoreni prema drugima koliko će oni sami pričati o tome i podijeliti s drugima svoje probleme i ono što ih muči.” (4)</p> <p>“...Djeca koja su naučila regulirati svoje ponašanje” (8)</p>
	<ul style="list-style-type: none"> • Sociodemografska obilježja 	<ul style="list-style-type: none"> • Dob - mlađa djeca nerijetko o manje svjesna, adolescenti imaju više vještina i mogu aktivnije upravljati svojom okolinom 	<p>“...mlađa djeca, zato što mlađe dijete ne razmišlja toliko o tome. Mlađi su prihvatili novi život i novu školu.” (10)</p> <p>“Pa lakše se prilagođavaju, pa ja više mislim mlađa djeca, djeca koja nemaju potrebe kao naši adolescenti. S mlađom se djecom možete igrati, pogledati film, imati karaoke, nešto što može zadovoljiti njihove potrebe...” (11)</p>
NEPOSREDNO SOCIJALNO OKRUŽENJE I KARAKTERISTIKE ZAJEDNICE	<ul style="list-style-type: none"> • Socijalna podrška 	<ul style="list-style-type: none"> • Dobri odnosi s djelatnicima i ostalom djecom • Dobiva nje stručne 	<p>“Osjećaj pripadnosti, osjećaj kao da je ovo velika obitelj.” (1)</p> <p>“...Razgovori sa svojim matičnim odgajateljem, psihologom, psihijatrom, kontakt s djecom u školi. Također, njihovi</p>

		psihosocijalne podrške	<p>volonteri su im jako bitniji... ” (2)</p> <p>“Dobili su i pomoć iz unicef-a, pa su provodili razgovore s djecom, radili su procjenu djece radili su s djecom. I puno im je pogodovala takva podrška.” (3)</p>
	<ul style="list-style-type: none"> • Obitelj 		<p>“Sigurno pomaže taj neki dio za koji su imali do tada dok su došli u dom, recimo povezanost sa svojim roditeljima, ako imaju uspostavljeni odnos s roditeljima i ako im roditelji dolaze i ako su im podrška... ” (8)</p>
	<ul style="list-style-type: none"> • Resursi zajednice 	<ul style="list-style-type: none"> • Dobivena socijalna podrška • Materijalne i financijske donacije • Dobra komunikacija zajednice • Kompetentnost zajednice 	<p>“Sudjeluju svi počevši od čistačica koje redovito dezinficiraju, čiste, počevši od kuharica, počevši od djelatnika, odgajatelja, same djece koja konkretno imaju raspored sjedenja. Svi su uključeni i ne samo da mi smo mi željni nego smo i dužni djeci omogućiti maksimalnu zaštitu... ” (5)</p> <p>“...donacije mobitela od privatne osobe, znači nakon potresa to je samo stizalo, donacije to je tamo bilo raznoraznih i donacija od odjeće, igrački i tih tehnoloških pomagala, čak i laptope smo dobili i ono što mi se više sviđa u školama su stizali nekakvi paketići za njih, nekakve donacije iz drugih</p>

			škola.” (6) “...nacionalni stožer nam je ponudio da ako treba organizirati djelatnicima smještaj tijekom propusnica...” (9)
DRUŠTVENO OKRUŽENJE I ULOGA MEDIJA		<ul style="list-style-type: none"> • Informacije medija o potreba ma, uputama i sl. 	X

Prilog 14:

Uočavanje pozitivnih i negativnih reakcija na pandemiju i/ili potres tijekom rada u dječjem domu iz perspektive socijalnih radnika

IZJAVA SUDIONIKA	KODOVI	KATEGORIJA
<p>“Sigurno sam razvila stres...” (1) “Također sam i ja to prošla, tu traumu...” (10)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - uočavanje stresa - uočavanje traume 	NEGATIVNE REAKCIJE
<p>“...da sam dosta bila i smirena...” (3) “Shvatila sam koliko je, u biti, zdravo obiteljsko okruženje i stabilnost i komunikacija bitna za djecu zapravo...” (5) “...Otkrila sam taj novi dio sebe...” (6) “...imam više razumijevanja, prilagodbe, intimnog pristupa...” (7) “Mislim da smo se više zbližili...” (11)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - smirenost - učenje pojedinih važnosti kroz rad s djecom - shvaćanje prioriteta u radu s djecom - učenje o sebi - više razumijevanja i prilagodbe - suosjećanje - zbližavanje 	POZITIVNE REAKCIJE